

האיסור הפלילי על מכירת מקרקעין לישראלים ברשות הפלסטינית

מאת

חיים זנדברג*

מאמר זה בוחן את מקורותיו של האיסור הפלילי על מכירת מקרקעין לישראלים הנוהג ברש"פ ואת יישומו על ידה בתקופת שלטונו של מחמוד עבאס (אבו מאזן). הוא נועד להסיר ספקות שהתעוררו בנוגע לכך בבית המשפט העליון של ישראל באמצעות בחינה ישירה של חקיקת הרש"פ, פסיקת ערכאותיה, פרסומי רשויות התביעה ודיווחי התקשורת שם. הוא חושף בבירור כי יש לאיסור מקורות נורמטיביים מגוונים, התביעה הכללית מעמידה לדין עשרות רבות של נאשמים ובתי המשפט של הרש"פ גוזרים את דינם לעונשי מאסר שנעים בין חמש שנים למאסר עולם. סכנת מוות או פגיעה חמורה בגוף אכן מרחפים באופן מתמיד על חשודים במכר כאמור או רק בניסיון לבצעו, אך עונש מוות אינו מעוגן בצורה ברורה בחקיקת הרש"פ אף כי הושת במקרה יחיד ויוצא דופן בלא שמומש. מערכת המשפט ברש"פ רואה במעשה העבירה, גם כאשר בוצע בירושלים או כלפי לא יהודים, מעשה חמור העולה כדי בגידה, אשר משרת את מפעל ההתנחלות של ישראל, פוגע בעמדות המדיניות של הרש"פ וחומרתו אינה מתיישנת. לא ניתן למצוא ביקורת של ממש כלפי הפללת המעשים אף כי נמצאו היסוסים קלים, שפחתו עם השנים, בנוגע לתיאור חומרתה של העבירה ובנוגע ללגיטימיות של הפללת ניסיון לבצע.

מבוא. א. חקיקת הרש"פ – עבירות ועונשי מאסר. ב. עונש מוות. ג. סכנת מוות ופגיעה גופנית. ד. תמיכת מערכת המשפט ברש"פ באיסור. ה. האם עבירה חמורה של בגידה ופגיעה בריבונות המדינה? ו. הפללת ניסיון שלא צלח, התיישנות ופרשנות מונחים. סיכום.

מבוא

בפסק הדין שבו הורה בית הדין הגבוה לצדק של מדינת ישראל, ברוב דעות, על ביטולו של החוק להסדרת ההתיישבות ביהודה ושומרון (להלן: פרשת חוק ההסדרה)¹, נדרשו חלק מהשופטים לטענה שהעלו הממשלה והכנסת כאחד, שלפיה אחת מתכליות החוק הייתה לתת מענה לאפליה ולכשל שוק שיוצרים חוקי הרשות הפלסטינית (להלן: הרש"פ) באוסרם על פלסטינים למכור מקרקעין ליהודים ולישראלים, חרף רצונם לעשות כן.² הנשיאה חיות קבעה כי "לא הובאו בפנינו נתונים כלשהם [...] באשר לתופעה לפיה ישנם תושבים פלסטינים המעוניינים למכור את זכויותיהם במקרקעין, אך אינם עושים כן בשל איסורים החלים עליהם בהקשר זה".³ לעומתה קבע השופט סולברג, שהתנגד בדעת מיעוט לביטול חוק ההסדרה, כי

* פרופסור חבר, הפקולטה למשפטים, המסלול האקדמי של המכללה למנהל.

¹ בג"ץ 1308/17 **עיריית סלואד נ' הכנסת** (9.6.2020).

² שם, בפס' 53, 59 ו 62 לפסק דינה של הנשיאה חיות; פס' 7, 8 – 13, 21 ו 52 לפסק דינו של השופט סולברג; פס' 9 לפסק דינו של השופט מלצר.

³ שם, בפס' 62 לפסק דינה של הנשיאה חיות.

"מכירת קרקעות בבעלות פלסטינית ליהודים אסורה על-פי חוק ברשות הפלסטינית, ודינה – מאסר עולם ועבודות פרך"⁴ וכי "סכנת מאסר ממושך ועבודות פרך (במקרה הטוב), וסכנת מוות (במקרה הרע), מרחפות מעל ראשיהם של פלסטינים המבקשים למכור את קרקעותיהם ליהודים"⁵. עוד הוסיף כי "עצם קיומה של התופעה הוא מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה"⁶. את ממצאיו תמך ב"מעט מזעיר" (כהגדרתו) של מקורות, רובם ככולם מקורות משניים המשקפים את מה ששמעו או קראו על התופעה ישראלים - פקידים, אנשי צבא, עיתונאים או חבר כנסת שתומך בה.⁷ השופט מלצר הצטרף ל"תובנותיו" (כהגדרת מלצר) של השופט סולברג "לגבי העונשים הצפויים לפלסטיני, המוכר קרקע ליהודי" מבלי לתמוך אותם במקורות נוספים משלו.⁸ השופט סולברג חזר והפנה לתובנות אלה בפרשת **מצפה כרמים**, שבה קבע, הפעם כאחד משופטי הרוב וכנגד עמדתם החולקת של שלושה שופטים ובהם הנשיאה חיות, כי אין לפנות את היישוב מצפה כרמים.⁹ במסגרת זו דחה את טענת הנשיאה חיות¹⁰ והשופט פוגלמן¹¹ לפיה יש מקום להחמיר את נטל תום הלב הנדרש מן הממונה על הרכוש הממשלתי ביהודה ושומרון כדי שתחול תקנת השוק על עסקאותיו, מפני שזו עשויה להיטיב בעיקר עם מתיישבים ישראלים. בין נימוקיו מנה שוב את אותו "כשל מובנה בשוק הקרקעות" שבגינו "הדרך הכמעט יחידה שבאמצעותה יכולים מתיישבים ישראלים, בניגוד לתושבים פלסטינים, לרכוש זכויות בארץ", היא הקצאה מאת הממונה.¹²

רשימה זו תנסה להתחקות אחר המקורות הנורמטיביים הראשוניים לאיסור שחל במשפט הפלילי הנוהג ברש"פ על מכירת מקרקעין לישראלים. היא תצביע הן על הוראות החקיקה הנוגעות בדבר והן על האופן שבו רשויות הרש"פ, לרבות בתי המשפט והתביעה הכללית, מתייחסות אליו, מפרשות אותו ומיישמות אותו. הרשימה תתייחס בעיקר לתקופת שלטונו של ראש הרשות, מחמוד עבאס הידוע בכינויו "אבו – מאזן" (להן: הנשיא עבאס), שהחלה עם בחירתו לנשיאות בשנת 2005 וטרם הגיעה לסיימה.¹³ נצביע על נתונים מספריים חלקיים לגבי היקף העמדות לדין וחומרת הענישה בגין עבירות המגלמות את האיסור האמור. הרשימה מתבססת בראש ובראשונה על מקורות ראשוניים, קרי חקיקה ופסקי דין של ערכאות

4 שם, בפס' 13 לפסק דינו של השופט סולברג.

5 שם, בפס' 18 לפסק דינו של השופט סולברג.

6 שם, בפס' 13 לפסק דינו של השופט סולברג.

7 שם, בפס' 14-17 לפסק דינו של השופט סולברג.

8 שם, בפס' 9(א) לפסק דינו של השופט מלצר.

9 דנ"א 6364/20 **שר הביטחון נ' סאלחה**, ב"תוצאת פסק הדין" (נבו, 27.7.2022) (להלן: דנ"א **מצפה כרמים**).

10 ע"א 7668/17 **סאלחה נ' אנגיל** (פס' 33 לפסק דינה של הנשיאה חיות (נבו, 27.8.2020).

11 דנ"א **מצפה כרמים**, לעיל ה"ש 9, בפס' 18 ו-33 לפסק דינו של השופט פוגלמן.

12 שם, בפס' 14 לפסק דינו של השופט סולברג.

13 ההתמקדות בתקופת שלטונו של עבאס נבעה הן מאילוצים מעשיים בנוגע ליכולת להרחיב את ההיקף ההיסטורי של המחקר (מבחינת היקף החומר) והן מהרצון למקד את המבט, בהינתן אילוצים אלה, בתיאור המצב המשפטי הנוהג והרלוונטי כיום.

פלסטיניות שפורסמו בעיתון הרשמי של הרש"פ,¹⁴ או של ירדן,¹⁵ וכן במאגרי המידע המשפטיים המקוונים של אוניברסיטאות ביר זית¹⁶ ואלנג'אח (בשכם).¹⁷ כמו כן אסתמך על מקורות משניים, קרי אתרים ודוחות מקוונים של רשויות הרש"פ וכן דיווחים בתקשורת הפלסטינית והערבית (ובמידה פחותה - הישראלית) הכתובה, המשודרת והמקוונת. שפתם של רוב המקורות היא ערבית ותרגומם ברשימה זו נעשה על ידי. אשלים את התצורה העולה ממקורות אלה באמצעות מידע שעולה הן מראיות שהוצגו בפני בתי משפט ורשויות בישראל והן מעמדתן הרשמית של רשויות בישראל שנדרשות לקביעת ממצאים בנוגע לתופעה.

אקדים ואומר כי המסקנה העולה מרשימה זו היא חד משמעית – קיים ברש"פ איסור פלילי מפורש הן על ביצוע עסקאות מקרקעין עם אזרחי ותושבי ישראל, יהודים כערבים, והן על ניסיון לביצוע עסקה כזאת. עונש מאסר ולעתים אף סכנת מוות או פגיעה חמורה בגוף אכן מרחפים באופן מתמיד על חשודים בהפרת האיסור שכן הן הרשויות והן הציבור הפלסטיני רואים בהפרת האיסור דבר פסול העולה כדי בגידה. התביעה הכללית העמידה לדין בשנים האחרונות עשרות רבות של נאשמים ובתי המשפט האזרחיים של הרש"פ מצדיקים עניינית את האיסור ואף גוזרים את דינם של נאשמים לתקופות מאסר.

ברשימה זו לא אעסוק בפולמוס המשפטי והמדיני המתקיים בישראל בדבר הרקע לאיסור זה, השלכותיו על מדיניות ישראל או ההצדקות לקיומו, ככל שיש כאלה. גם לא אעסוק בהשוואה לאיסורים אזרחיים או מגבלות מנהליות על עסקאות מקרקעין עם זרים כפי

¹⁴ העיתון הרשמי של הרש"פ הוא הפרסום המקביל לרשומות בישראל. מתפרסמים בו חיקוקים בכל הרמות וכן באופן ספוראדי וחלקי, פסקי דין, בעיקר של בית המשפט החוקתי ובית המשפט העליון. גיליונות העיתון הרשמי מתפרסמים במרשתת בשני אתרים: האחד - אתר מחלקת ייעוץ וחקיקה של הרש"פ שהיא מחלקה ממשלתית שאחראית על פרסום העיתון הרשמי, בכתובת - <https://www.lab.pna.ps/ar/Category/20/%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%B1%D9%8-A%D8%AF%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%B3%D9%85%D9%8A%D8%A9>; השני - אתר סוכנות הידיעות והמידע הממשלתית הפלסטינית ופא (https://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=8904). הפרסום בשני האתרים הוא כרונולוגי, לפי מספרי גיליונות. עד כה (2.10.2022) התפרסמו 194 גיליונות של העיתון הרשמי ו-27 גיליונות מיוחדים של "תוספת". במאמר זה אפנה למספר הגיליון של העיתון הרשמי (להלן: ע"ר) והתוספת (להלן: מומתאז), לעמוד שבו התפרסם הפריט ולתאריך הפרסום.

¹⁵ העיתון הרשמי של ירדן הוא הפרסום המקביל בירדן לרשומות של ישראל. ברשימה זו הפנית לנוסח חיקוקים ירדניים שהתפרסמו בעתון הרשמי והיו בתוקף בגדה המערבית. רוב החוקים אינם נגישים באתר המקוון של העיתון הרשמי הירדני אך העתק הנוסח המקורי שלהם או נוסח מעובד שלהם נגיש במאגרי המידע האוניברסיטאיים המפורטים להלן בהע' 16 ו-17. אפנה למספר הגיליון של העיתון הרשמי (להלן: ע"ר ירדני) לעמוד שבו התפרסם הפריט ולתאריך הפרסום.

¹⁶ אלמוקטפי (المقتفي) הוא מאגר מידע משפטי מקוון שהוקם על ידי המכון למשפטים של אוניברסיטת ביר זית. הוא כולל כ - 14000 חיקוקים וכ-40000 פסקי דין של ערכאות אזרחיות ושרעיות שונות. יש בו מנוע חיפוש הוא נגיש לכל במרשתת כאן: <https://muqtafi2.birzeit.edu/yamen2/ar>. כאשר אסתמך על מקור ממאגר זה אפנה לאתר תיאור המקור לקישור של המקור במאגר, הנושא בראשיתו את שם המאגר באנגלית (muqtafi).

¹⁷ מקאם (مقام) – הוא מאגר מידע משפטי מקוון שהוקם על ידי הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת אלנג'אח בשכם. גם מאגר זה כולל אלפי חיקוקים ופסקי דין של ערכאות אזרחיות ושרעיות. מנוע החיפוש שלו נגיש חלקית במרשתת כאן: <https://maqam.najah.edu>. כאשר אסתמך על מקור ממאגר זה אפנה לאתר תיאור המקור לקישור של המקור במאגר, הנושא בראשיתו את שם המאגר באנגלית (maqam).

שקיימים בישראל¹⁸ וביהודה ושומרון.¹⁹ די בכך שאציין כי בישראל אין איסור פלילי (ולמעשה גם לא אזרחי)²⁰ האוסר על בעלי מקרקעין פרטיים לעשות עסקה במקרקעיהם עם זרים,²¹ וגם בעולם (למעט בהקשר הישראלי ערבי) הוא נדיר, בדרך כלל לא נאכף, ועונשי המאסר המושגים בגינו – קלים.²²

מבנה הרשימה יהיה כדלקמן. תחילה אסקור את הוראות החקיקה ברש"פ המשיתות עונשי מאסר על עסקאות מקרקעין עם ישראלים (חלק 2). בהמשך אבחן האם ועד כמה צפוי מי שמבצע עסקה כזו לעונש מוות (חלק 3) או לסכנת מוות (חלק 4). אבחן את עמדתה הכללית של מערכת המשפט של הרש"פ, התביעה כמו בתי המשפט, כלפי האיסור (חלק 5) ואתח את הלבטים שהתעוררו בבתי המשפט בנוגע לחומרת העבירה (חלק 6) וכן בנוגע ליישומה במקרים מיוחדים של ניסיון שלא צלח, של עבירות שהתיישנו או עסקאות עם מי שאינם יהודים (חלק 7). אסיים בסיכום (חלק 8).

א. חקיקת הרש"פ – עבירות ועונשי מאסר

האיסור הפלילי על מכירת קרקעות למדינת אויב או אזרחיה חקוק בסעיף 114 לחוק העונשין הירדני משנת 1960 (להלן: חוק העונשין 1960).²³ החקיקה הירדנית נותרה בתוקף באזור לפני הקמת הרש"פ²⁴ וכן אחריה, בהתאם לחוק היסוד של הרש"פ, שנחשב לחוקה שלה.²⁵

¹⁸ ס' 2 לחוק מקרקעי ישראל, תש"ך-1960 כפי שחוקק בחוק מקרקעי ישראל (תיקון מס' 3), התשע"א-2011, ס"ח 754 ("הסעיף מטיל מגבלות מנהליות ואזרחיות ולא פליליות על הקניה או העברה של זכויות קיימות או מפורטות במקרקעי ישראל - לזרים).

¹⁹ על כך ראו לאחרונה בבג"ץ 8955/20 תנועת רגבים נ' שר הביטחון, פס' 1 – 5 לפסק דינה של השופטת ברון (נבו, 2.11.2022). (להלן: פרשת רגבים) וכן חגי ויניצקי עסקאות מקרקעין ויישום מקרקעין ביהודה ושומרון: פתרונות לכשלים משפטיים 97 – 99 (מה' 2, 2022).

²⁰ שם, בעמ' 99.

²¹ לניתוח ס' 97 לחוק העונשין - ראו להלן ה"ש 28.

²² Joshua Weisman, *Restrictions on the Acquisition of Land by Aliens*, 28 AM. J. OF COMP. LAW 39, 65 – 66 (1980). להלן: ויסמן "הגבלות".

²³ חוק העונשין (قانون العقوبات) מס' 16, 1960, ע"ר ירדני 1487 374 (1960)(להלן: חוק העונשין 1960). לא איתרתי את העמוד המקורי של הפרסום בעיתון הרשמי הירדני. הנוסח שהסתמכתי עליו הוא הנוסח שמוצג כנוסח המקורי של החוק באתר הרשמי של מחלקת הייעוץ והחקיקה של ירדן (כפופה לראש הממשלה) כאן: <http://www.lob.jo/?v=1.14&url=ar/LegislationDetails?LegislationID:508,Legislation/https://maqam.najah.edu/legislation/33>. לנוסח המעודכן ברש"פ ראו במקאם: <https://maqam.najah.edu/legislation/33> ובמוקטפי:

<https://muqtafi2.birzeit.edu/muqtafi2/transform/fulltext/JTJGZGIIMkZtdXFoYWZpJTJGYWN0JTJGeG1sJTJGMTk2MCUyRmxhd19LaW5nXzE5NjAtMDUtMDFfYX.IIMkYxN18xOTYwLnhtbA#a-127>

²⁴ ס' 2 למנשר בדבר סדרי שלטון ומשפט (מס' 2) 1967 (7.6.1967), קמז"ס 3 1 (11.8.1967) (שמירת תוקפו של המשפט הקיים באזור עד כמה שאין משום סתירה לחקיקת הביטחון ולשלטון צה"ל).

²⁵ ס' 118 לחוק היסוד המתוקן 2003 (القانون الأساسي المعدل)(18.3.2003)(להלן: חוק היסוד), מומתאז 4 2 (19.3.2003) ("החוקים, התקנות והצווים שהיו בתוקף בפלסטין לפני חקיקתו של חוק זה יישארו בתוקף עד שתוקנו או יבוטלו בהתאם לחוק, כל עוד הם אינם מתנגשים עם הוראות חוק יסוד מתוקן זה").

נוסחו המקורי של סעיף 114, שכותרתו "ניסיון לנתק (אקטואע - אקטואע) חלק מקרקעות ירדן" התייחס רק למכירת קרקעות למדינה זרה:²⁶

כל ירדני אשר, באמצעות מעשים, בדבור, בכתב או בדרך אחרת, ינסה לנתק חלק מקרקעות ירדן כדי לספחן למדינה זרה, או להקנות לה בהן זכות או טובת הנאה מיוחדת של המדינה הירדנית, מבצע עבירה שעונשה מאסר עם עבודות פרך למשך חמש שנים לפחות.

יצוין כי סעיף זה שובץ בחוק הירדני בפרק העוסק ב"עבירות נגד הבטחון החיצוני של המדינה" הכולל עבירות שונות של בגידה וסיוע למדינה זרה או עוינת לרבות עבירות שעונשן מוות.²⁷ סעיף דומה קיים גם בפרק על עבירות בגידה בחוק העונשין הישראלי, אם כי למיטב ידיעתי מעולם לא הוביל להעמדה לדין.²⁸ הפרק בחוק העונשין 1960 שבו מופיע סעיף 114 עוסק לכאורה רק בפעולות שפוגעות בריבונותה של המדינה או במסירת מקרקעין שבריבונותה או בבעלותה. כפי שאראה בהמשך, הפסיקה של הרש"פ התלבטה בשאלה האם האיסורים הגלומים בנוסחו המקורי של סעיף 114 הנ"ל מכוונים גם לעסקאות במקרקעין פרטיים שמבוצעות על ידי בעליהם.²⁹

בשנת 2014 חוקק הנשיא עבאס תיקון לסעיף 114 וזאת מכוח סמכויות החקיקה שנטל לעצמו לפי החוקה הפלסטינית, המאפשרות לו, מאז השתלטות החמאס על עזה, לחוקק חוקים עד לבחירתו וכינוסו בעתיד של פרלמנט פלסטיני.³⁰ החוק המתקן ביטל את נוסחו הירדני המקורי של סעיף 114 ובמקומו קבע את הנוסח הבא:³¹

1. כל פלסטיני אשר, באמצעות מעשים, בדבור, בכתב או בדרך אחרת, מנסה לנתק חלק מהקרקעות הפלסטיניות כדי לספחן למדינה זרה או כדי להקנות לה בהן זכות או טובת הנאה מיוחדת, או שינסה למכור או להשכיר חלק מהקרקעות הפלסטיניות למדינת אויב או מי מאזרחיה או נתיניה, מבצע עבירה שעונשה מאסר עם עבודות פרך למשך חמש שנים לפחות.

2. מבצע העבירה ייענש במאסר עולם בעבודות פרך אם פעולתו המתוארת לעיל תביא לתוצאה.

²⁶ מתוך הנוסח המקורי של החוק, לעיל ה"ש 23.

²⁷ ס' 100 (ביצוע פעולות תוקפנות מזוינות נגד המדינה לטובת האויב, ס' 111) (הסתת האויב לתוקפנות נגד המדינה), ס' 113 (סיוע צבאי לאויב) וס' 114 (פגיעה בצבא) לחוק העונשין 1960. שם, שם.

²⁸ ס' 97 (ב) לחוק העונשין, תשל"ז-1977, ס"ח 226. לשונו של הסעיף שכותרתו "פגיעה בריבונות המדינה או בשלמותה" קובעת כי "א) מי שעשה, בכוונה לפגוע בריבונותה של המדינה, מעשה שיש בו כדי לפגוע בריבונותה, דינו - מיתה או מאסר עולם; (ב) מי שעשה, בכוונה ששטח כלשהו יצא מריבונותה של המדינה או ייכנס לריבונותה של מדינת חוץ, מעשה שיש בו כדי להביא לכך, דינו - מיתה או מאסר עולם". לא מצאתי במאגרי המידע של הפסיקה הישראלית כל פסק דין המעיד על העמדה לדין לפי סעיף זה; בג"ץ 4354/92 תנועת נאמני הר הבית וארץ ישראל נ' מר יצחק רבין, ראש הממשלה, פ"ד מז(1) 37, 39 - 42 (1993) (דחיית עתירה לפסוק כי ניהול משא ומתן מדיני על ידי הממשלה מתוך כוונה ששטח כלשהו של רמת הגולן ייצא מריבונותה של ישראל הוא פעולה המהווה עבירה כאמור).

²⁹ ראו להלן חלק 0.

³⁰ ס' 43 לחוק היסוד, לעיל ה"ש 25.

³¹ החלטת חוק מס' 20 לשנה 2014 בדבר תיקון חוק העונשין מס' 16 לשנת 1960 (20.10.2014), ע"ר 110 6 (30.12.2014).

אם כך, נראה כי התיקון משנת 2014, נועד להרחיב את תחום העבירה כך שיחול במפורש על ניסיונות מכירה או השכרה של מקרקעין בבעלות פרטית למדינת אויב, לאזרחיה ולתושביה. עם זאת, התיקון המרכזי והמשמעותי ביותר היה החמרת הענישה על ידי הטלתו של עונש מאסר עולם עם עבודות פרך על מי שמשלים את העסקה האסורה. בית המשפט הפלילי הגבוה ברמאללה אכן השית ב- 31 בדצמבר 2018 עונש של מאסר עולם על תושב ירושלים שמכר מקרקעין ברובע המוסלמי בירושלים לעמותת עטרת כהנים. בית המשפט לערעורים ברמאללה דחה את ערעור הנאשם ימים אחדים לאחר מכן (9.1.2019).³² מקרה נוסף שבו ככל הנראה נדרש לאחרונה עונש מאסר עולם הועמד להכרעתו של בית המשפט המחוזי בשכם שנדרש לדון באישום לפי סעיף 114 לחוק כנגד שני נאשמים מסלפית (אחד מהם עצור והשני "נמלט מהצדק"). בית המשפט העליון הכריע, לבקשת התביעה הכללית ולאחר שבית המשפט בשכם התלבט בנושא, כי ההרכב שמוסמך לדון בו יהיה הרכב תלתא, כמקובל בתיקים שעונשם מאסר עולם.³³ מכל מקום, העונשים שהוטלו לפי סעיף 114 בפסקי הדין שאני מזכיר ברשימה זו ובפסקי דין נוספים שנתקלתי בהם במאגרי הפסיקה של הרש"פ נעו בין חמש לחמש עשרה שנים.

חוק ירדני נוסף שכלל איסורים כלליים על עסקאות עם ישראלים, שעונשם הוא עד עשר שנות מאסר, הוא חוק החרם על ישראל משנת 1958.³⁴ סעיף 2 לחוק זה קובע כי: אסור לכל אדם או אישיות משפטית להתקשר בהסכם מכל סוג שהוא, באופן אישי או בתיווך, עם ארגונים או אנשים המתגוררים בישראל או עם אזרחיה או עם ארגונים או אנשים הפועלים במימונה או לטובתה בכל מקום בו הם נמצאים וזאת אם נושא ההסכם הוא עסקאות מסחריות, פעולות פיננסיות או כל עסקה אחרת מכל סוג שהוא [...].

בית המשפט העליון של הרש"פ קבע כי נוסחו הכללי של חוק זה נוגע גם ל"כוונה לבצע עסקאות מסחריות למכירת קרקעות פרטיות או ניסיון למכור או לתווך או לספסר בתהליך

³² ע"פ 3/2019 (בית המשפט לערעורים ברמאללה) **ע.ע. (רמאללה) נ' התביעה הכללית** (9.1.2019), <https://maqam.najah.edu/judgments/5007>.

³³ בקשה פלילית 12/2021 (בית המשפט העליון) **התובע הכללי (ללא צד שכנגד)** (3.5.2021), <https://maqam.najah.edu/judgments/7668>; ס' 11(2) להחלטת חוק הקמת בתי המשפט הרגילים מס' 39/2020 (تشكيل المحاكم النظامية), מומתאז 22 (11.1.2021).

³⁴ החוק המאוחד בדבר חרם על ישראל (لمقاطعة اسرائيل) מס' 10' לשנת 1958, ע"ר ירדני 1370 178 (18.2.58), https://maqam.najah.edu/media/uploads/2022/03/legislations/%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86_%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%88%D8%AD%D8%AF_%D9%84%D9%85%D9%82%D8%A7%D8%B7%D8%B9%D8%A9_%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D9%84_%D8%B1%D9%82%D9%85_10_%D9%84%D8%B3%D9%86%D8%A9_1958_%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B1%D8%AF%D9%86%D9%8A.PDF.

המכירה³⁵. כמו כן פסק כי אף שהחוק בוטל על ידי ישראל בעת ששלטה באזור³⁶ יש להתעלם מביטולו שכן ישראל ככוח כובש לא הייתה זכאית לבטלו לפי ס' 43 לתקנות האג 1907.³⁷

איסור פלילי נוסף, קל יותר, מאפשר אישום לפי סעיף 127 לחוק העונשין 1960 שכותרתו "עונש על כריתה או ניסיון כריתה של עסקאות מסחריות עם אזרח אויב או תושב מדינת האויב" ולפיו:³⁸

כל תושב הממלכה המציע, במישרין או באמצעות איש קש, עסקה מסחרית או כל עסקה אחרת של רכישה, מכירה או חליפין עם אזרח אויב, או עם תושב מדינת אויב, ייענש במאסר לתקופה שלא תפחת משנתיים ובקנס שלא יפחת ממאה דינר ירדניים.

עבירות לפי שני הסעיפים האחרונים שציינתי נחשבות לעבירות קלות יותר ביחס לעבירה לפי סעיף 114 בשל העונש הצפוי למי שעובר עליהן. כפי שנראה בהמשך, עד לתיקון סעיף 114 בשנת 2014, בית המשפט העליון נטה להעדיף הרשעת נאשמים בעבירות אלה על פני הרשעתם בעבירה החמורה יותר.³⁹

ב. עונש מוות

מן האמור עד כה עולה כי חוק העונשין הנוהג ברש"פ והחיקוקים הנוספים שהזכרתי לעיל אינם מטילים על העבירה של עסקאות מקרקעין עם ישראלים עונש מוות. בתי המשפט האזרחיים משיתים בגין עבירות אלה עונשי מאסר בלבד.⁴⁰ הפרסום ב"הארץ"⁴¹ שעליו סמך כבוד השופט סולברג בפרשת חוק ההסדרה את הממצא לפיו "בשנת 2010 פורסם, כי בית משפט ברשות הפלסטינית קבע שמכירת קרקעות בבעלות פלסטינית לישראלים, דינה – מוות",⁴² סומך כשלעצמו על ידיעה שפורסמה בסוכנות הידיעות מען, המדווחת על פסק דין שניתן על ידי בית המשפט לערעורים של ירושלים.⁴³ עיון בפסק הדין עליו סומכות ידיעות

³⁵ ע"פ 514/2019 (בית המשפט העליון-פלילי) פ.א. (סלפית) נ' התביעה הכללית 4 (5.12.2019), <https://maqam.najah.edu/judgments/6802>; ראו גם ע"פ 116/2010 (בית המשפט העליון) ע.ס.ע.נ. נ' התביעה הכללית 9 (24.6.2012), http://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_CASSGB/Criminal/2012-06-24/116_2010.pdf.

³⁶ צו בדבר ביטול חוקי החרם נגד ישראל (מס' 71) 1967 (27.7.67), קמ"צ"ם 5 187 (15.11.1967) (להלן: צו 71); צו בדבר ביטול חוקי החרם נגד ישראל (תיקון) (מס' 481) 1972 (11.9.72), קמ"צ"ם 30 1166 (1.12.72).

³⁷ ע"פ 116/2010, לעיל ה"ש 35, בעמ' 8 - 10.

³⁸ ס' 127 לחוק העונשין 1960, לעיל ה"ש 23.

³⁹ ראו להלן חלק 0.

⁴⁰ לא איתרתי כל פסק דין מוות שפסקו בתי המשפט האזרחיים ברש"פ בגין עבירה של מכר קרקעות לישראלים לרבות לאחר חיפוש מילולי במאגרי הפסיקה הפלסטינית.

⁴¹ Haaretz Service, *Haaretz PA Court: Sale of Palestinian Land to Israelis Is Punishable by Death*, Haaretz (20.9.2010), <https://www.haaretz.com/2010-09-20/ty-article/pa-court-sale-of-palestinian-land-to-israelis-is-punishable-by-death/0000017f-f592-d47e-a37f-fdbes9e630000?lts=1660647969068>. להלן: הארץ 20.9.2010.

⁴² פרשת חוק ההסדרה, לעיל ה"ש 1, בפסקה 14 לפסק דינו של השופט סולברג.

⁴³ מען-בית לחם, "התביעה הכללית: מכירת קרקע לישראל היא עבירה חמורה שעונשה קבוע בחוק", מען (19.9.2010), <https://www.maannews.net/news/316116.html>.

אלה מגלה כי הוא עוסק בערעור על גזר דין שהשית על נאשם לפי סעיף 114 לחוק העונשין עונש של שמונה שנים ודוחה אותו. בפסק הדין אמנם נכתב בהערת אגב כי העבירה לפי סעיף 114 "נכללת בקטגוריה של פשעי בגידה חמורים ביותר אשר עונשם מגיע מטבע הדברים לכדי עונש מוות",⁴⁴ אך קביעה זו אינה אלא תיאור של מיקומה של העבירה בחוק העונשין ואולי גם הבעת דעה על חומרתה והעונש הראוי לה, אבל אין בה כדי להשית על נאשמים עונש מוות אשר סעיף 114 וגם פסק הדין הנזכר לא קבעו אותו. חוק העונשין הירדני אמנם השית עונש מוות על ארבע העברות הנזכרות בסעיפים שקודמים לעבירה של מכירת קרקעות לפי סעיף 114⁴⁵ אך העונש שהשית על עבירות של מכירת מקרקעין לאויב הוא עונש מאסר בלבד.

אם כך, האם הנחתו של השופט סולברג בפרשת חוק ההסדרה או הנחתם של מלומדים שונים,⁴⁶ וגורמים רשמיים,⁴⁷ כי חשודים בעסקאות כאלה צפויים לעונש מוות היא שגויה? התשובה לכך היא שאף כי אין עונש מוות מפורש לפי המשפט החל במערכת בתי המשפט הרגילה, מבצעי מכירות לישראלים חשופים לסיכון כי בנסיבות מסוימות יושט עליהם עונש מוות על ידי מערכת מיוחדת של שפיטה ביטחונית. לצד מערכת השפיטה האזרחית קיימת ברש"פ מערכת שיפוט צבאית מקבילה ששופטיה קציני צבא.⁴⁸ סמכותם של בתי המשפט הצבאיים ובתי משפט של בטחון המדינה אמורה לחול רק על חיילים, שוטרים או אנשי בטחון שעברו עבירה במסגרת תפקידם. עם זאת, מאז הפילוג בין עזה לגדה בשנת 2007 ועד שנת 2011 התיר הנשיא עבאס לבתי המשפט הצבאיים לשפוט גם אזרחים.⁴⁹ בשל אופיים הבטחוני

⁴⁴ ע"פ 118/2008 (בית המשפט לערעורים ירושלים) מ.ע.צ. נ' התובע הכללי 17, 22 (16.9.2010)(להלן: ע"פ 118/2008 - (16.9.2010), https://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_APP/Criminal/2010-09-16/118_2008.pdf (בערבית: "وهذه تندرج بطبيعتها الى حد جرائم الخيانة العظمى والتي تصل عقوبتها للأعدام...").

⁴⁵ ס' 111 – 113 לחוק העונשין 1960, לעיל ה"ש 27.

⁴⁶ אייל זמיר, אייל בנבנישתי אדמות-היהודים ביהודה, שומרון וחבל עזה ומזרח-ירושלים 112 (1993) (מציינים ללא אסמכתא כי "למיטב ידיעתנו נקבע בירדן עונש מוות על מכירת קרקעות לישראלים"); פליאה אלבק, "דר' איל זמיר ודר' איל בנבנישתי: אדמות היהודים ביהודה, שומרון, חבל עזה ומזרח ירושלים" משפטים כד 393, 416 (תשנ"ד) (מציינת את "האיום בעונש מוות המוטל, לפי החוק הירדני, על כל ערבי המוכר קרקעות ליהודים"); חגי וניצקי, "תקנת השוק בעסקאות עם הממונה על הרכוש הממשלתי ביהודה ושומרון" משפטים נ 359, 371 (2020) (מציין כי בעלים מקורי פלסטיני "לא יוכל למכור את המגרש ליהודים בשל החשש לגזר דין מוות על פי המצב המשפטי ברשות הפלסטינית במקרים אלו").

⁴⁷ הצוות המקצועי לגיבוש מתווה להסדרת בנייה באיו"ש - דו"ח מסכם 132 (18.2.15)(הדו"ח מציין כי בעל זכויות מקורי פלסטיני "לא יוכל למכור את המגרש ליהודים בשל החשש לגזר דין מוות על פי החוק ברשות במקרים אלו"), https://www.gov.il/BlobFolder/reports/report_11/he/report_11.pdf.

⁴⁸ ופא "הקמת בתי המשפט הצבאיים" ופא (סוכנות הידיעות הממשלתית של הרש"פ), Mustafa H. Abd el Baqi INTRODUCTION ; https://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=9276

TO THE PALESTINIAN
CRIMINAL JUSTICE SYSTEM 37 (Max Planck Institute for Foreign and International
Criminal Law, 2006),

https://pure.mpg.de/rest/items/item_2501314/component/file_3014392/content

⁴⁹ עצם עבאדין "בתי המשפט הצבאיים בחוויה הפלסטינית" אתר אלמפכרה אלקאנונייה ("المفكرة القانونية" – "האג'נדה המשפטית" - ארגון משפטנים ופעילי זכויות אדם שבסיסו בכיריות. נוסד בסוף 2009 ועוסק בביקורת משפט מדינות (ערב) (29.1.2018), <https://legal->

ראו עצמם בתי משפט אלה מוסמכים לשפוט לפי חוק העונשין המהפכני של הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף) משנת 1979 (להלן: "חוק העונשין המהפכני").⁵⁰ חוק זה, שנוסח על ידי משפטי אש"ף בטרם הקמתה של הרש"פ ויש מחלוקת משפטית באשר לתוקפו ברש"פ, שכן לא חוקק ולא אושרר על ידי מוסדותיה,⁵¹ נוהג רק בבתי המשפט הביטחוניים ומאפשר להם להשית עונש מוות על עבירות של בגידה ושתוף פעולה עם האויב. ישראל נכללת בסעיף 3 לחוק זה במסגרת הגדרת ה"אויב" כ"ישות הציונית בפלסטין הכבושה ובשאר שטחי ארצות ערב שנגזלו".⁵² לא מצאתי בחוק זה סעיף מפורש שגוזר עונש מוות על מכירת מקרקעין פרטיים לאויב או לישראלים. יש סעיפים שגוזרים עונש מוות על ביזה מזויינת של קרקעות או כספים "בבעלות המהפכה",⁵³ או על סוגים שונים של סיוע צבאי לאויב כנגד "המהפכה".⁵⁴ השתת עונש מוות על מוכרי מקרקעין בגין עבירות אלה טעונה פרשנות מרחיבה של הסעיפים וכפי שאראה להלן זולת דוגמה אחת שאיתרתי איני יכול לאמת כי קיימת פרקטיקה פרשנית שכזו. יצוין כי גם חוק העונשין 1960 חל בבתי המשפט הצבאיים לצד חוק העונשין המהפכני ומצאתי כי איש צבא שנעצר והועמד לדין בפני בית משפט צבאי בגין מכירת מקרקעין לישראלים – הואשם בעבירה לפי סעיף 114 לחוק העונשין 1960.⁵⁵ דו"ח שפורסם בשנת 2005 במגזין הרשות העצמאית הפלסטינית לזכויות האדם, שעל אף שמה היא למעשה אחת מרשויות הרש"פ, מנה עשרים וחמישה עונשי מוות שנפסקו בבתי המשפט השונים עד פרסומו. הדו"ח מנה מספר דוגמאות של עונשי מוות שנגזרו בגין עבירות המתה, בגידה ושיתוף פעולה עם האויב אך לא ציין כי איזה מהעונשים הוטל על עבירה של מכירת מקרקעין.⁵⁶ גם מעקב עדכני של ארגון בצלם אחר גזרי דין מוות שנגזרו בכל בתי

agenda.com/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AD%D8%A7%D9%83%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B3%D9%83%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%AC%D8%B1%D8%A8%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86
 חוק העונשין המהפכני של הארגון לשחרור פלסטין 1979 (قانون العقوبات الثوري لمنظمة التحرير الفلسطينية),
 50 <https://maqam.najah.edu/legislation/955>.
 51 Mutaz M. Qafisheh, *Human rights gaps in the Palestinian criminal system: a United Nations role?*, 16 THE INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMAN RIGHTS 358, 368-369 fn.6 (2012).

52 ס' 3 לחוק העונשין המהפכני, לעיל ה"ש 50.
 53 ס' 176 לחוק העונשין המהפכני, לעיל ה"ש 50 (זו לשונו: "עונש מוות יוטל על מי שמקים או מנהיג כנופיית טרור מתוך כוונה לגזול או לבזוז את הקרקעות או הכספים שבבעלות המהפכה או של אחרים בכוונה לתקוף את ההמונים המהפכנים או להתקומם בנשק נגד יישום החוקים על ידי הרשות הציבורית").

54 ס' 131, 132 לחוק העונשין המהפכני, לעיל ה"ש 50.
 55 עתירה מנהלית 2016/16 (בית המשפט העליון) אבו ג'רביש (יריחו-מחנה עין אלסולטאן) נ' ראש רשות השיפוט הצבאי (9.5.2016) (כתב אישום לפי ס' 114 הוגש נגד איש המודיעין הצבאי בבית דין צבאי. בית המשפט העליון קבע כי אינו מוסמך לעסוק בעתירה נגד הצו שנתן בית הדין הצבאי למעצרו של העותר עד תום ההליכים).

56 עמאר דרויכ, "עונש מוות בתחומי הרשות הלאומית הפלסטינית בין החקיקה החלה לסטנדרטים הבינלאומיים", *מגזין הרשות העצמאית הפלסטינית לזכויות האדם* 22 (מאי 2005), https://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=SPCML0a366234544aSPCML0

המשפט אינו מציין כי איזה מגזרי הדין נגזר בשל עבירות מכירת מקרקעין.⁵⁷ לפי הידוע – בתקופת שלטונו של עבאס שהחלה בשנת 2005 לא בוצעו עונשי מוות בגדה המערבית שכן אלה תלויים באישורו של הנשיא.⁵⁸ עם זאת, גם בתקופתו גזרו בתי משפט צבאיים מיוחדים בגדה המערבית מספר עונשי מוות שלא יושמו על אנשי צבא ואזרחים כאחד.⁵⁹ העבירה המרכזית שבגינה נגזרו עונשי המוות היא עבירה של שיתוף פעולה עם האויב ובגידה לפי סעיף 131(1) לחוק העונשין המהפכני המשיית עונש זה על "כל מי מתקשר או מנסה להתקשר עם מדינה או גורמים המתנגדים למהפכה או עם אחד מאלה הפועלים למען האינטרס שלהם, כדי לבצע פעולות תוקפנות נגד המהפכה".⁶⁰ פשט נוסחה של העבירה אינו מכוון למכירת מקרקעין פרטיים לישראלים, אך כפי שאראה להלן היא ככל הנראה הוחלה במקרה ידוע אחד על מכירה מעין זאת.

בתקשורת הפלסטינית דווח כי ב – 28.4.2009 בית משפט צבאי מיוחד בעיר חברון דן למוות בתלייה, בכפוף לאישור הנשיא עבאס (שככל הנראה לא ניתן), תושב הכפר בית אומר שמצפון לחברון וזאת בעבירה של בגידה ומסירת קרקעות (تسريب الأراضي) פלסטיניות לישראלים.⁶¹ בתקשורת פורסם מפי "מקורבים לתיק" כי הורשע בגין מכירת אדמות בכפרו

⁵⁷ בצלם, "פלסטינים שנידונו למוות במערכת המשפט של הרשות הפלסטינית/ממשלת חמאס, נכון ל-30.6.22 (להלן: בצלם, "רשימת גזרי הדין"), https://www.btselem.org/download/death_penalty_verdicts_heb.xls

⁵⁸ בצלם "נתונים על גזרי דין מוות ברשות הפלסטינית ותחת שלטון חמאס ברצועת עזה" (26.7.22), (בעמודת הוצאות להורג על ידי הרשות הפלסטינית מצוין 0 החל משנת 2006), [https://www.btselem.org/hebrew/inter_palestinian_violations/death_penalty_statisti](https://www.btselem.org/hebrew/inter_palestinian_violations/death_penalty_statisti.cs)

⁵⁹ "בית המשפט הצבאי המיוחד בג'נין מוציא גזר דין מוות לשני אזרחים. המרכז פונה לנשיא המדינה שלא לאשר את פסק הדין וקורא לבטל את עונש המוות בחוק הפלסטיני" (דיווח כי במהלך שנת 2008 עד מועד הדיווח גזרו בתי משפט צבאיים בגדה המערבית ארבעה גזרי דין מוות שלא הוצאו לפועל כנגד שלושה אזרחים מיטא, דרומית לחברון ואחד מטול כרם), **המרכז הפלסטיני לזכויות האדם** (16.7.2008), [https://pchrghaza.org/ar/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B3%D9%83%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%B1%D8%A7%D9%85-%D8%A7%D9%84%D9%84%D9%87-%D8%AA%D8%B5%D8%AF%D8%B1-%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A7](https://pchrghaza.org/ar/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B3%D9%83%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D8%B5%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%AC%D9%86%D9%8A%D9%86-%D8%AA%D8%B5%D8%AF%D8%B1-%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B3%D9%83%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%B1%D8%A7%D9%85-%D8%A7%D9%84%D9%84%D9%87-%D8%AA%D8%B5%D8%AF%D8%B1-%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A7)

לרמאללה), **המרכז הפלסטיני לזכויות האדם** (10.12.2009), <https://pchrghaza.org/ar/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B3%D9%83%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%B1%D8%A7%D9%85-%D8%A7%D9%84%D9%84%D9%87-%D8%AA%D8%B5%D8%AF%D8%B1-%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A7>; בצלם, "רשימת גזרי הדין", לעיל ה"ש 57 (דיווח על שני גזרי דין מוות שניתנו בגדה בשנת 2011, בגין רצח, ובשנת 2015).

⁶⁰ חוק העונשין המהפכני, לעיל ה"ש 50.

⁶¹ חברון-מען "גזר דין מוות שהוטל על מוכר קרקעות ליהודים בחברון", **מען** (28.4.2009) (להלן: **מען** 28.4.2009), <https://www.maannnews.net/news/159377.html>

לישראלים מהתנחלות כרמי צור. כמו כן נמסר מפי בני משפחתו שהעסקה בוצעה בסוף שנות השישים כאשר היה בן פחות משמונה עשרה וכי זוכה בעבר על ידי בית משפט אזרחי בחברון.⁶² יצוין כי מקרה זה אוזכר, אף הוא בתמצית, יותר משנה לאחר התרחשותו, בפרסום ב"הארץ" שעליו סמך השופט סולברג בפרשת חוק ההסדרה.⁶³ לא איתרתי את נוסח פסק הדין עצמו, שאינו מופיע במאגרי המידע של מערכת המשפט האזרחית, כך שאין בידי לאמת האם אכן עובדותיו התבססו רק על מכירת מקרקעין פרטית או שמא יוחסו לנאשם גם פעולות נוספות של קשר עם האויב. עם זאת, תיאור פסק הדין בתקשורת הפלסטינית מפורט דיו כדי להבין כי ההרשעה התבססה, בנוסף לעבירה הכללית של שיתוף פעולה עם האויב ובגידה לפי סעיף 131 לחוק העונשין המהפכני, גם על שלוש עבירות נוספות שדינן מוות אשר עוסקות ישירות במכירת קרקעות לישראלים.⁶⁴

הראשונה בהן היא עבירה לפי החוק הירדני למניעת מכירת מקרקעין לאויב משנת 1973⁶⁵ אשר קובע כי כל מכירת מקרקעין לאויב ישירות או באמצעות מתווך בטלה (סעיף 3), כי האויב הוא "כל אדם או אישיות משפטית שמחזיק באזרחות ישראלית, מתגורר בישראל או פועל מטעמה" (סעיף 2), וכי "מכירת מקרקעין בניגוד להוראות חוק זה נחשבת כפשע נגד בטחון המדינה ושלמותה, אשר מבצעו דינו מוות והחרמת נכסיו ומטלטליו" (סעיף 4). כמו כן קבע כי יוקם בית משפט מיוחד שיוסמך לדון בעבירות לפי חוק זה (סעיף 5). חוק זה נחקק אחרי סיום שלטון ירדן בגדה המערבית והוא גם בוטל בחקיקה ירדנית בשנת 1995, בעקבות הסכמי השלום עם ירדן.⁶⁶ על כן ספק אם הוא חל ברש"פ ולא ברור מניין שאב בית המשפט הצבאי בחברון את הסמכות לגזור לפיו עונש מוות. שתי העבירות הנוספות שהנאשם הורשע בהן⁶⁷ היו עבירות לפי סעיף 2 לחוק החרם על ישראל משנת 1958⁶⁸ ולפי סעיף 2 לחוק

⁶² עמאן- א.פ.ב. "משפחה של פלסטיני שהורשע במכירת קרקע לישראלים תובעת משפט חוזר", אלערבייה <https://www.alarabiya.net/articles/2009%2F05%2F06%2F72161>, (6.5.2009)

⁶³ הארץ 20.9.2010, לעיל ה"ש 41.

⁶⁴ מען 28.4.2009, לעיל ה"ש 61.

⁶⁵ חוק למניעת מכירת מקרקעין לאויב (منع بيع العقار للعدو) מס' 30 לשנת 1973, אתר החקיקה של ירדן (تشريعات الأردن),

<https://jordanianlaw.com/%d8%a7%d9%84%d9%82%d9%88%d8%a7%d9%86%d9%8a%d9%86/%d9%82%d8%a7%d9%86%d9%88%d9%86-%d9%85%d9%86%d8%b9-%d8%a8%d9%8a%d8%b9-%d8%a7%d9%84%d8%b9%d9%82%d8%a7%d8%b1-%d9%84%d9%84%d8%b9%d8%af%d9%88>, 22 בעמ' 66, ה"ש 219.

⁶⁶ ס' 9 לחוק בדבר החרם הכלכלי (قانون المقاطعة الاقتصادية) מס' 11 לשנת 1995, ע"ר ירדני 4062 2402 (16.8.1995),

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEWjrxIOQiuTsAhUZQ_EDHQVmDU8QFnoECAoQA&url=https%3A%2F%2Fwww.dls.gov.jo%2Far%2Fdocs%2Fchapter4-Investment%2Flow4_5.doc&usg=AOvVaw1-3NDgjhExc-DJahTTCov

⁶⁷ מען 28.4.2009, לעיל ה"ש 61.

⁶⁸ ראו לעיל ה"ש 34.

למניעת המסחר עם ישראל משנת 1953,⁶⁹ שהעונשים שנקבעו בהם הם עונשי מאסר של עד עשר או שלוש שנים בלבד (בהתאמה). שתי העבירות בוטלו על ידי ישראל בצו,⁷⁰ אך פסיקת בתי המשפט האזרחיים ברש"פ מתעלמת מהביטול.⁷¹ החוק הירדני משנת 1973 הוא שהסמיך את בית המשפט הצבאי לשקול השתת עונש מוות על עבירות אלה ככל שהן קשורות למקרקעין.⁷²

לפיכך, אם אכן עונש המוות נגזר רק בשל עסקת מקרקעין שבצע הנאשם – הרי התשתית המשפטית לפסיקתו חלשה גם מתוך ראייה פנימית של משפט הרש"פ. מדובר במקרה יחיד ויוצא דופן לא רק בשל העונש שהושת בו אלא גם בכך שהושת בפורום צבאי על אזרח. הוא גם לא תואם את פסיקת בתי המשפט האזרחיים בעבירות דומות לפי חוק העונשין משנת 1960 ולא מתיישב עם התיקון של חוק העונשין בשנת 2014 שהחמיר את הענישה למאסר עולם ולא לעונש מוות. לא איתרתי מקרה נוסף של פסיקת עונש מוות רק בשל עסקאות מקרקעין וקיימת אפשרות כי עיקר האישום גם במקרה זה היה טמון בעבירת הבגידה והקשר עם האויב. עם זאת, החשש מפני הישנותו של השימוש בבתי משפט צבאיים מיוחדים להשתת עונש מוות בגין מכירת מקרקעין לישראלים – שריר וקיים ויש בכך כדי להרתיע כל פלסטיני שמבקש למכור מקרקעין לישראלים גם אם לא נרתע דיו מהחשש כי יושת עליו עונש מאסר כבד.

ג. סכנת מוות ופגיעה גופנית

עד כה ראינו כי עוצמת החשיפה של מי שחשודים במכירת מקרקעין לישראלים לסכנת הרשעה פלילית בעונש מוות היא יחסית מוגבלת. בטרם אמשיך לנתח את עמדת מערכת המשפט של הרש"פ כלפי האיסור הפלילי שעונשו הרגיל הוא מאסר בלבד, אראה בחלק זה כי הרתעת מוכרים עשויה לנבוע מאפיקים אחרים של הפעלת כוח ממוסד. מוכרי מקרקעין חשופים לסכנה כי מנגנוני הבטחון של הרש"פ יפגעו בחייהם או בגופם עוד בטרם יועמדו לדין. ישנן עדויות לכך שחקירות של חשודים בעבירות כאלה הסתיימו לעתים במוות או בהיעלמות של הנחקרים. כתב אישום שהוגש בישראל כנגד מי שהואשמה בסיוע לרצח חשוד כזה, סוחר קרקעות בשם פריד בשיתי (فريد بشيتي), מעיד כי בשיתי הוסע במאי 1997 באמתלה לבניין המודיעין הפלסטיני ברמאללה ולמחרת היום נמצא "ללא רוח חיים, כאשר ידיו כפותות, פיו מכוסה בפלסטר וגולגולתו מרוצצת".⁷³ ישראל הכירה במנוח כנפגע פעולות איבה.⁷⁴ בתחקיר ששודר בשנת 2018 בערוץ אל-ג'זירה בנוגע למכירת קרקעות ליהודים בכפר סילוואן וברובע המוסלמי בירושלים נטען כי גורל דומה (מעצר בידי גורמי מודיעין

⁶⁹ ס' 2, 3 ו 5- לחוק מניעת המסחר עם ישראל מס' 66 לשנת 1953 (قانون منع الإتجار مع إسرائيل), ע"ר ירדני 693 1143 (16.5.1953), http://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/act/1953/law_TBD_1953-05-16_ar/66_1953.pdf.

⁷⁰ צו 71, לעיל ה"ש 36.

⁷¹ ראו לעיל ה"ש 37 וטקסט סמוך לה.

⁷² ס' 5 לחוק 1973, לעיל ה"ש 65.

⁷³ ת"פ (י-ם) 425/97 מדינת ישראל נ' דבש פס' ב לפסק דינו של השופט צבי סגל (נבו 12.2.1998).

⁷⁴ ע"ש (ת"א) 4107/98 בשיתי נ' הרשות המאשרת לפי חוק תגמולים לנפגעי פעולות איבה (נבו, 14.2.2000).

פלסטיניים והיעלמות) פקד שלושה מתווכי קרקעות פלסטינים שתווכו בעסקאות.⁷⁵ בעיתונות הפלסטינית מתפרסמות חדשות לבקרים ידיעות על מעצר של חשודים בעבירה של "מסירת קרקעות" על ידי מנגנוני המודיעין של הרשות.⁷⁶ רשויות המודיעין המסכל של הרש"פ מפרסמות הודעות גלויות על מעצרי מנע בגין "מסירת קרקעות" ואף מזהירות את האזרחים לבל ימכרו מקרקעין ל"כיבוש".⁷⁷ התקשורת הישראלית דיווחה בשנת 2018 על רצח סוחר קרקעות תושב ג'לג'וליה (ויליד הכפר בידיה שביהודה ושומרון) אחמד סלאמה, שיוחס על ידי קרובי הנרצח למנגנוני הבטחון של הרש"פ.⁷⁸ יצוין כי בשנת 2008 ביטל בית המשפט העליון של הרש"פ הרשעה של נאשם שהושת עליו עונש מאסר של 14 שנים בגין מכירת קרקעות לאותו סלאמה והחזיר את התיק לבית המשפט קמא כדי שזה יכריע בשאלה האם הנאשם ידע כי סלאמה פעל כ"סוכן של ישראל" ("عميلا لإسرائيل").⁷⁹

⁷⁵ מדובר בחאלד אלעטארי, שמש אלדין אלקוואסמי ופריד חג' יחיא שיוחסה להם מעורבות בעסקאות בכפר סילוואן וברובע המוסלמי בירושלים. "ירושלים קטסטרופת המסירה" (القدس نكبه التسريب), אל-ג'זירה (18.11.2018) (דקות 10:39; 16:20; 16:54), <https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2018/11/18/%D8%A8%D8%A3%D9%85%D9%88%D8%A7%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%85%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%D8%A8%D9%8A%D9%88%D8%AA-%D9%85%D9%82%D8%AF%D8%B3%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D9%82%D8%A8%D8%B6%D8%A9>

⁷⁶ אלהיה פרס "מנגנון המודיעין סיכל מסירת קרקעות בחברון, ואלשיחי מעריך את מאמציו" **אלחיה פרס** (1.6.22) (נמסר מפי "גורם בטחוני פלסטיני" כי שירות המודיעין הכללי הפלסטיני בחברון עצר מספר מעורבים בניסיונות למכירת 19 דונם סמוך לקריית ארבע וכי הם יופנו לרשות השופטת לנקיטת הליכים משפטיים), <https://www.alhayatp.net/?app=article.show.114199>; ג'יפארא סמארה, "מאפית הקרקע" **וופא** (28.10.2017) (להלן: "מאפית הקרקע") (דיווח על למעלה מ-1000 תיקי חקירה של מסירת קרקעות בטיפול פקיד בטחוני באחת מסוכנויות הבטחון), https://wafa.ps/ar_page.aspx?id=TGy2kpa801161881575aTGy2kp

⁷⁷ ראו למשל "המודיעין הכללי מסכל מזימה גדולה להבריח קרקעות לכיבוש", **האתר הרשמי של המודיעין הכללי של הרש"פ** (8.1.2018), <https://www.pgis.ps/ar/%d8%a7%d9%84%d9%85%d8%ae%d8%a7%d8%a8%d8%b1%d8%aa-%d8%aa-%d8%a7%d9%84%d8%b9%d8%a7%d9%85%d8%a9-%d8%aa%d8%ad%d8%a8%d8%b7-%d9%85%d8%ae%d8%b7%d8%b7-%d9%83%d8%a8%d9%8a%d8%b1-%d9%84%d8%aa%d8%b3%d8%b1%d9%8a>

⁷⁸ באתר מצאתי חמש ידיעות על פעולות דומות, כולן מהשנים 2017 – 2018, <https://www.pgis.ps/ar>, Ynet, 3 עשורים אחרי אביו: נרצח גם הבן שמכר קרקעות ליהודים" (9.12.2018), <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5422252,00.html>; אריה אלדר " אחמד סלאמה בדאוי נרצח, והעיתונות השמאלנית לא צייצה" מעריב (11.12.2018), <https://www.maariv.co.il/journalists/Article-674823>; "האם שירותי הביטחון הפלסטינים הרגו את אחמד סלמה מג'לג'וליה?", **חדשות 2** (הועלה לרשת על ידי אתר התקשורת הישראלי בערבית "רוואק מדיה", <https://www.youtube.com/watch?v=2--ZISINSvE>; " סוחר הקרקעות שנרצח: הרשות הפלסטינית מנסה לחסל אותי" **כאן** 11 (9.12.2018), <https://www.youtube.com/watch?v=6KTX3hY8osc&t=32s>

⁷⁹ ע"פ 2/2008 (בית המשפט העליון – פלילי) **ב.כ.ש.כפ.צור** (ג' התובע הכללי 4 [http://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_CASS/Criminal/2008-10-; \(30.10.2008\)](http://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_CASS/Criminal/2008-10-; (30.10.2008)

גם הרשויות הישראליות מודעות לסכנה הנשקפת לחיי החשודים או לגופם. בשנת 2015 ציווה השופט עמית למנוע פרסום של פרטים מזהים על דמויות הקשורות ברכישת נכסים בשכונת סילוואן על ידי הקדש "בנבנישתי" וזאת "לאור עמדת היועץ המשפטי לממשלה לפיה חשיפת פרטי המעורבים ברכישה ובמכירה של בתים בסילוואן עלולה לסכן חיים".⁸⁰ חודשים אחדים לאחר מכן ניתן צו למניעת פרסום שמות תושב ועורכי דין מירושלים שנחקרו בנוגע לפעולות של זיוף בעסקאות רכישה של קרקעות מפלסטינים על ידי יהודים וזאת בשל חשש לשלומם.⁸¹ בית המשפט סמך החלטתו בין היתר על מזכר של חוקר משטרה ישראלי שתיעד את השפעתם המאיימת של חוקרי הרש"פ על מהלך חקירתו של אחד העדים המפלילים במתקן קישור ישראלי פלסטיני בבנימין, לאמור: "נראה כי חקירתו של [...] התנהלה תחת פיקוח קפדני ביותר של החוקר הפלסטינאי אשר נכח בחדר. נראה כי החשוד מיוחד, שוקל כל מילה וכל משפט ככובד ראש לפני שמיב".⁸²

טענות על סכנת חיים בשל חשדות למעורבות במכירת קרקעות ליהודים נשמעות מידי פעם בפעם, גם אם לא תמיד בהצלחה מרובה, בפני "ועדת המאוימים", שהיא ועדה מייעצת הבוחנת טענות של פלסטינים תושבי האזור שאינם סייענים בדבר סכנה ממשית לשלומם או לחייהם ("מאוימות").⁸³ ועדה זו מוסמכת לפי הנוהל המסדיר את פעולתה לבחון גם טענות מאוימות בשל סיוע ברכישת קרקעות לגורמים ישראליים והנוהל אף מעצב טופס מיוחד ל"תחקור בעקבות פנייה לוועדת מאוימים ע"ר (על רקע - ח.י.א.) מכירת קרקעות".⁸⁴ טענת מאוימות בשל מעורבות במכירת מקרקעין נזכרת גם בעתירות לבג"ץ בין לפני דיון בוועדת המאוימים ובין אחריו.⁸⁵ נאשמים שוהים בלתי חוקיים מעלים אותה לא אחת כטענת הגנה. כך, למשל, טען שוהה בלתי חוקי תושב הכפר בתיר כי נחקר באלימות רבה על ידי חוקרי הרש"פ בין היתר בשל כך שסייע לאביו למכור ליהודים קרקעות בכפר סילוואן. הוא אף הציג כתב אישום שהוגש בשל כך כנגד אביו לפי סעיף 114 לחוק. בית המשפט זיכה את הנאשם

https://muqtafi2.birzeit.edu/muqtafi2/transform/fulltext//L2RiL211cX;30/2_2008.pdf
RhZmkvanVkZ21lbnQveG1sL2p1ZGdtZW50L1dCX0NBu1MvQ3JpbWluYWwvMj
.AwOCoxMCozMC8yXzIwMDgueG1s

רע"א 6146/15 פלוני נ' ניר חסון, עיתון "הארץ", בפס' 7 לפסק דינו של השופט עמית (20.10.2015).

פ"ר (שלום-ראשל"צ) 54469-01-16 ערוץ 10 בע"מ נ' פלוני, בפס' 3 ו-29 לפסק דינו של השופט

מיכלס (8.2.2016).

שם, בפס' 21.

יובל לבנת "סייענים פלסטינים כמבקשי מקלט בישראל - תגובה על מאמרו של מנחם הופנונג" משפט וממשל

יט 79, 106 (2018).

צבא ההגנה לישראל, מתאם פעולות הממשלה בשטחים, "נוהל טיפול בטוענים למאוימות על רקע חשד לשיתוף

פעולה בטחוני עם גורמי ביטחון ישראליים ומכירת קרקעות לישראלים" 3, 20, 26 (נצפה 2.10.22),

<https://www.gov.il/BlobFolder/policy/threatenedtreatmentproceduree/he/1%D7%A0%D7%95%D7%94%D7%9C%D7%98%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%9D%D7%9E%D7%90%D7%95%D7%99%D7%9E%D7%99%D7%9D.pdf>

בג"ץ 657/17 פלוני נ' מתאם פעולות הממשלה בשטחים, בפס' 1 - 4 לפסק דינו של השופט עמית (נבו),

; בג"ץ 7514/17 פלוני נ' משרד הביטחון, בפס' 2, 8 לפסק דינו של השופט שוהם (נבו, 29.1.2018);

בג"ץ 9106/15 פלוני נ' מדינת ישראל - משרד הביטחון, בפס' 1, 4 לפסק דינו של השופט זילברטל (נבו,

7.3.2016); בג"ץ 1886/18 פלוני נ' משרד הביטחון, בפס' 1, 6 לפסק דינו של השופט קרא (נבו,

2.10.2018).

80

81

82

83

84

85

מעבירת שהיה בלתי חוקית בשל הגנת הצורך ונוכח הסכנה שנשקפה לו בשטחי הרש"פ, אף כי לא ייחס משקל להסבר האמור של הנאשם בדבר סיבת האלימות שהופנתה כלפיו או לדחיית טענת הנאשם על ידי ועדת המאוימים.⁸⁶ "חשש לחייהם של פלסטינים המעורבים במכירת קרקעות"⁸⁷ הוא גם אחד משיקולי המדיניות שמצדיקים, לדידו של בית המשפט העליון של ישראל, את הגבלת העיון במרשמי המקרקעין ביהודה ושומרון.⁸⁸ הממסד הישראלי מודע אפוא היטב לסכנה שמרחפת מעל ראש מאוימים כאמור ואף נערך לטיפול במי שחשוף לה, אף כי אין בחומר הגלוי שעוסק בסוגיה כדי להמחיש עד כמה הסכנה היא סכנת מוות ולא רק סכנת אלימות, ועד כמה היא שכיחה.

הממסד של הרש"פ, לעומת זאת, מכחיש טענות לאלימות המופעלת כלפי החשודים ואינו מגנה אותה. שר המשפטים של הרש"פ בעת רציחתו של אלבשיתי הכחיש כל ידיעה על הרצח אך באותה נשימה הדגיש את חומרת העבירה שיוחסה לנרצח קרי מכירת קרקע ליהודים אותה הגדיר כבגידה.⁸⁹ כאשר עולות טענות של נאשמים לגבי אלימות של חוקרי מנגנוני הבטחון, בתי המשפט של הרש"פ סומכים על דיווחי נציגי התביעה והיועצים המשפטיים שנכחו בחקירה. על פי חוק סדרי הדין הפליליים של הרש"פ הודאות של נאשמים נחתמות בפני נציג התביעה ובטרם החתימה עליו לבדוק את גופו של הנחקר ולתעד כל פגיעה נראית לעין ואת סיבת התרחשותה.⁹⁰ כך, למשל, בשנת 2009 דחה בית המשפט לערעורים בירושלים (היושב ברמאללה) טענת מערער, שהושת עליו עונש מאסר של שמונה שנים בגין מעורבות בניסיון למכירת קרקע לישראלים באזור גוש עציון, לפיה הודאותיו נגבו בשל אלימות בחקירה של הבטחון המסכל. בית המשפט סמך את דחיית הערעור בעניין זה על עדות נציג התביעה לפיה נכח בחקירות, שאל את הנאשמים אם הם רוצים לחתום על ההודאות בנוכחות עורך דין וודא כי מי מהם שלא ויתר על כך (אחד מהם ויתר) יחתום על ההודאה רק לאחר שהגיע עורך הדין. כמו כן התבסס בית המשפט על הבדיקה הגופנית שערך נציג התביעה, שלא תמכה בטענות האלימות.⁹¹ בשנת 2011 נכתב בדוח של נציג התביעה על שריטות בפניו של הנאשם שהורשע בעבירה של מכירת מקרקעין באזור אורנית ליהודים. בית המשפט לערעורים ברמאללה דחה את טענת המערער כי יש לפסול את הודאתו כי לטעמו של בית המשפט לא הוכח מי הגורם לשריטות או כי היו חמורות עד כי הצריכו טיפול רפואי.⁹² במסגרת ערעור שהוגש בשנת

⁸⁶ ת"פ (שלום - ראשל"צ) 13297-09-14 מדינת ישראל נ' פלוני, בפס' 2, 45, 96-95 לפסק דינו של השופט שטיין (22.7.2015).

⁸⁷ רע"א 2505/16 אנגיל נ' המינהל האזרחי ביהודה ושומרון, בפס' 4 לפסק דינו של השופט עמית (נבו, 22.12.2016). ראו גם שם, בפס' 30 לפסק דינו של השופט שהם; פרשת חוק ההסדרה, לעיל ה"ש 1, בפס' 16 לפסק דינו של השופט סולברג.

⁸⁸ ראו גם ויניצקי, לעיל ה"ש 19, בעמ' 76 - 81.

⁸⁹ AP, *West Bank: Investigation into death of Farid Bashiti*, AP (10.5.1997)(01:20-01:40), <https://www.youtube.com/watch?v=bRPDfG7PoCE>.

⁹⁰ ס' 99 לחוק סדרי הדין הפליליים מס' 3 לשנת 2001, ע"ר 94 38 (5.9.2001).
⁹¹ ע"פ 118/2008 (בית המשפט לערעורים ירושלים) מ.ע.צ. נ' התביעה הכללית 7 (21.12.2009) (להלן: ע"פ https://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_APP/Criminal/2010-09-118/2008-16/118_2008.pdf).

⁹² ע"פ 342/2010 (בית המשפט לערעורים רמאללה) נ.ע.צ. נ' התביעה הכללית 2 - 3 (27.1.2011), https://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_APP/Criminal/2011-01-27/342_2010.pdf

ל-2019 בית המשפט לערעורים ברמאללה, טען מערער, שהושת עליו מאסר עולם בגין מכירת מקרקעין ברובע המוסלמי בירושלים לעמותת עטרת כהנים, כי הודאותיו בשירות המודיעין הפלסטיני הוצאו ממנו בכוח ובאימים וכי גם עדותו בבית המשפט הושפעה ממוראם. בית המשפט דחה את הטענה תוך שהוא מקבל לחלוטין את תיאורו של היועץ המשפטי של שירות המודיעין הכללי כי לא היו דברים מעולם.⁹³

לזכותה של מערכת השיפוט של הרש"פ שדנה בעבירות כאלה יש לזקוף את השתדלותה שלא לחשוף את שמותיהם של הנאשמים. ברוב המכריע של פסקי הדין שקראתי ואזכרתי ברשימה זו מצוינים שמות הנאשמים באותיות ובציון מקום מגוריהם אך לא נחשפים שמותיהם המלאים. מכאן עולה כי המערכת השיפוטית מודעת להשלכות שליליות נוספות שיש לחשיפת שם הנאשם על גורלו או גורל בני משפחתו ומנסה, לפחות למראית עין, לפעול להגנתם מהשלכות אלה. עם זאת, ספק אם השימוש בשמות מקוצרים כאלה, כאשר הוא מלווה בתיאור מקום מגוריו של הנאשם, אכן מונע את האפשרות לגלות את זהותו.

רציחות, היעלמויות או אלימות כלפי חשודים במכירת קרקעות לישראלים אינן משקפות אפוא את המשפט הפורמאלי ברש"פ. הן בוודאי משקפות הלך רוח של עצימת עיניים או אולי אף תמיכה במדיניות שמובילה לפגיעה בחשודים בעסקאות עם ישראלים ולעתים גם להמתתם. הממשל של הרש"פ אינו מסתייג פומבית מפגיעות כאלה ובדרך כלל מבקר דווקא את מעשי הקורבנות. ספק אם הוא חוקר פעילות לא חוקית של רשויות המודיעין או מעמיד לדין גורמי בטחון שפעלו לא כדין בחקירות מעין אלה.⁹⁴ כפי שנראה להלן גם מערכת המשפט הפלסטינית תומכת באיסור מכירת הקרקעות ומדגישה את חומרת העבירות שמגלמות אותן. כל אלה יוצרים אווירה מרתיעה כלפי מי שמעזים לנסות למכור מקרקעין לישראלים ובהחלט יוצרים חשש ממשי לפגיעה בגוף ובחיים.

ד. תמיכת מערכת המשפט ברש"פ באיסור

התביעה הכללית, שנחשבת ברש"פ לחלק מהרשות השופטת, תומכת באופן מוחלט באיסור על מכירת קרקעות לישראלים. בשנת 2011, בעקבות פסק דין של בית המשפט המחוזי בשכם שגזר עונש של 10 שנות מאסר עם עבודות פרך לאזרח שמכר את אדמתו ל"אויב", הצהיר

<https://muqtafi2.birzeit.edu/muqtafi2/transform/fulltext//L2RiL211cXRhZmkvanVkZ21lbnQveG1sL2p1ZGdtZW50L1dCX0FQUC9DcmltaW5hbC8yMDEwLTAxLTI3LzMoMl8yMDEwLnhtbA>; ראו גם ע"פ 406/2021 ע.ש. נ' התביעה הכללית 3 (11.5.2022), <https://maqam.najah.edu/judgments/8470>.

⁹³ תיק 2019/3, לעיל ה"ש 32.

⁹⁴ ארגון זכויות האדם אלחק (الحق) פעיל מאוד בבקורת על רשויות הבטחון הן בהקשר של מעצרים לא חוקיים והן בהקשר של אלימות בחקירות. לא מצאתי בפרסומיו כל התייחסות לטענות בדבר חקירות של חשודים במכירת קרקעות. אתר אלחק, תוצאת חיפוש המונח "המודיעין הכללי" (المخابرات العامة),

<https://www.alhaq.org/ar/advanced-search?keyword=%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%AA+%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%85%D8%A9&keyword=%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%AA+%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%85%D8%A9&page=2>

בהאא אל-אחמד, ראש התביעה בנפת שכם, כי, בהתבסס על הנחיותיו של התובע הכללי, השופט אחמד אל-מוג'ני:⁹⁵

התביעה הציבורית תרדוף ותטיל אחריות על כל מי שיבקש לפגוע בביטחון המולדת והאזרח, וכל מי שניסה או ינסה ליצור קשר עם 'האויב' ולמכור לו קרקעות ייענש בעונשים החמורים ביותר כדי לשמש דוגמה לאחרים, שכן פשע זה משפיע על העם הפלסטיני כולו וחומרתו אינה פוחתת עם הזמן.

הרש"פ אינה מפרסמת באופן שוטף נתונים רשמיים על היקף כתבי האישום שמוגשים בגין עבירות של מכירת מקרקעין לישראלים. עם זאת, בשנת 2018 התפרסמו על כך נתונים בעקבות חקיקה של הנשיא עבאס שהורתה על הקמת בית משפט פלילי גבוה חדש שירכז את הטיפול בעבירות חמורות.⁹⁶ בין התיקים שהועברו לטיפול בית משפט זה היו גם "פשעים של מכירה או השכרה של כל חלק מהקרקעות הפלסטיניות למדינות עוינות או למי מאזרחיהן או נתיניהן".⁹⁷ נראה כי אחת המטרות של הקמת בית משפט זה הייתה ייעול הטיפול בעבירות מכירת מקרקעין וזאת עקב ביקורת שנשמעה כנגד טיפולם של בתי המשפט הרגילים בהם.⁹⁸ ביולי 2018 כינס התובע הכללי של הרש"פ דאז, אחמד בוראכ, את כל פרקליטי התביעה הכללית שעוסקים בתיקים שהועברו לבית המשפט החדש שהוקם ומסר להם נתונים על מספרם. סוכנות הידיעות הפלסטינית וופא (ובעקבותיה – כלי תקשורת נוספים) דיווחה על הפגישה ותוכנה. עולה מהפרסום כי 1587 התיקים הפליליים שהועברו עד אז לבית המשפט הפלילי הגבוה כללו 53 תיקים של "מסירת קרקעות" שהם כ-3.3% מהתיקים. שאר התיקים עסקו באישומי רצח (259), ניסיון רצח (410), אונס (46), מעשה מגונה (192), חטיפה (19) סמים (546), מגע עם האויב (52) טרור ופשעים כנגד בטחון המדינה (9).⁹⁹ עולה מכך כי רשויות החוק ברש"פ מתייחסות לעבירות של מכירת קרקעות כפשע חמור וגם כי מספר כתבי האישום המוגשים בגין עבירות אלה הוא אמנם קטן יחסית, אך מגיע לכמה עשרות ואף עולה על היקף כתבי האישום בגין עבירות אונס. בית המשפט החדש פעל בסך הכול מעט יותר משנה עד שהקמתו בוטלה על ידי עבאס ביולי 2019 והטיפול בתיקים הוחזר למחלקות הפליליות בבתי המשפט המוסמכים.¹⁰⁰ עיון במנוע החיפוש של פסיקה פלסטינית של

⁹⁵ וופא-שכם "המחזוי בשכם גור עונש של 10 שנים בעבודות פרך לאזרח שמכר את אדמתו לאויב", וופא http://www.wafa.ps/ar_page.aspx?id=CwLtnwa568718101644aCwLtnw, (1.2.2011)

⁹⁶ החלטת חוק מס' 9 לשנת 2018 בדבר בית משפט פלילי גבוה (29.4.2018), מומתאז 16 (3.5.2018) (להלן: חוק 9 לשנת 2018).

⁹⁷ שם, בס' 5(5).

⁹⁸ "מאפית הקרקע", לעיל ה"ש 76 (בכתבה שפורסמה בשנת 2017 נטען כי יועצו המשפטי של עבאס, חסן אל-עורי, ושר המשפטים, עלי אבו דיאכ, אשרו למחבר הכתבה כי הטיפול בס' 114 לחוק העונשין יהיה אחד הנושאים החשובים שחוק הקמת בית המשפט הפלילי הגבוה מכוון לזרום).

⁹⁹ וופא, רמאללה "התובע הכללי: 1,587 תיקים הועברו לבית המשפט הפלילי הגבוה", וופא (26.7.2018), https://wafa.ps/ar_page.aspx?id=814TX8a824577860634a814TX8; מועצת השופטים העליונה **הדוח השנתי השלושה עשר לשנת 2019** 108 (להלן: דוח 2019) (הדוח השנתי של הגוף שמנהל את מערכת השיפוט האזרחית מדרווח כי סך התיקים שהועברו לבית המשפט בשנתיים בהם פעל הגיע ל-2285, אך אינו מוסר פרטים על התפלגותם), <https://www.courts.gov.ps/userfiles/file/report2019.pdf>.

¹⁰⁰ החלטת חוק מס' 14 לשנת 2019 ביטול החלטת חוק מס' 9 לשנת 2018 בדבר בית משפט פלילי גבוה (17.6.2019), ע"ר 157 5 (10.7.2019); דוח 2019, לעיל ה"ש 99, בעמ' 43 (טוען כי מספר התיקים הפליליים פחת בשנת 2019 ל-1188 בגלל ביטול בית המשפט הפלילי הגבוה); מועצת השופטים העליונה **הדוח השנתי**

אוניברסיטת ביר זית מאתר גם הוא כמה עשרות פסקי דין שעוסקים בעבירה לפי סעיף 114 לחוק העונשין.¹⁰¹

גם שופטי בתי המשפט האזרחיים של הרש"פ, שבפניהם נדונים כתבי האישום בגין עבירות המכירה לישראלים, מגלים הבנה רבה לטעם האיסור ותומכים בו עקרונית. הנה כמה דוגמאות מייצגות מפסיקותיהם. בשנת 2012 נימק בית המשפט העליון של הרש"פ את תמיכתו בהתעלמות מביטולו של חוק החרם על ישראל ובהרשעת מוכרי מקרקעין לפיו כהאי לישנא:¹⁰²

ישראל, כמדינה כובשת, ביקשה ומבקשת בכל האמצעים והשיטות ובכמה שמות לנגוס בקרקעות הפלסטיניות, ועל כן היא ביטלה את החקיקה המפלילה את המעשים הללו וזירזה את הקמת ההתנחלויות והקימה מספר חברות לרכישת קרקעות ערביות מבעליהן חלשי הנפש (ضعاف النفوس) ויצרו רשתות של מתווכים, רוכשים וזייפנים שכל מטרתם אינה לשרת את האינטרס של האוכלוסייה, אלא לכפות מציאות חדשה על הקרקע כדי לספח אותה או לרוכשה או לקבל זכויות של פלסטינים וזאת בהתחשב בכך שגבולות ישראל יקבעו באמצעות מחרשות ההתנחלויות והמתנחלים.

בשנת 2017 פסק בית המשפט העליון של הרש"פ כי אישום בגין מכירת קרקעות הוא "אחד האישומים החמורים ביותר המשפיעים על הביטחון, הריבונות והמולדת".¹⁰³ בהתאם פסק גם בית המשפט לערעורים ברמאללה כי מדובר ב"פשע הפוגע בביטחון הלאומי הפלסטיני".¹⁰⁴ ביוני 2021 פסק בית המשפט החוקתי העליון של הרש"פ כי "מדובר בפשע המשפיע על הקדושות הפלסטיניות הקדושות ביותר (أقدس المقدسات)"¹⁰⁵ וזאת "במיוחד אם נבין שהסכסוך הוא מאבק על קרקע ועל יישות (الكيان), ואחד מעמודי התווך החשובים ביותר של המדינה כמשפט הבינלאומי הוא השטח היבשתי (הקרקע) שכן הוא 'משען הריבונות'".¹⁰⁶ עוד הוסיף כי חומרת העונשים על עבירה זו נובעת מכך שהיא משפיעה "על הישות המשפטית והפוליטית של העם הפלסטיני ונוגעת ביסוד חיוני של הקיום הפלסטיני על אדמה פלסטינית".¹⁰⁷

עם זאת, בתי המשפט של הרש"פ נדרשו מפעם לפעם לטענות כנגד העבירה לפי סעיף 114 לחוק העונשין, שאינן מושתתות על התנגדות עקרונית לאיסור הגלום בה, אלא על עקרונות משפטיים כלליים, כגון פסילת חומרתה של העבירה כעבירת בטחון מדינה חמורה, העקרון החל במשפט הפלילי של הרש"פ שלפיו אין אחריות פלילית על ניסיון או כללי

השלושה עשר לשנת 2020 16 108 (מדווח באופן לאקוני וללא הסבר על ביטול בית המשפט הפלילי הגבוה), <https://www.courts.gov.ps/userfiles/file/HJC%20Annual%20Report%20j3.pdf>. אלמוקטפי – חיפוש מתקדם של הביטוי "ס' 114 לחוק העונשין" (24.8.2022).

101

102 ע"פ 116/2010, לעיל ה"ש 35, בעמ' 9.

103 ע"פ 418/2016 (בית המשפט העליון) התביעה הכללית נ' ע.ו. (כפר אלדיכ-סלפית) 3 (13.3.2017), <https://maqam.najah.edu/judgments/5172>.104 ע"פ 163/2017 (בית המשפט לערעורים ברמאללה) ב.ב. נ' התביעה הכללית (17.5.2017), <https://maqam.najah.edu/judgments/1169>.

105 בקשת פרשנות 1/2021 (בית המשפט החוקתי העליון) 66, 73 (28.6.2021), ע"ר 182 (25.8.2021).

106 שם, בעמ' 74.

107 שם בעמ' 75.

התיישנות עבירות. התוצאה המעשית של קבלת טענות כלליות מעין אלה הובילה לעתים נדירות לזיכוי נאשמים, בניגוד לעמדת התביעה. העלאת טענות כאלה בבתי המשפט עוררה לא אחת מחלוקות בין שופטים ואף כי אלה בדרך כלל אינן פוגמות בתמיכה הכללית של כל השופטים בנחיצות הפללה של מכירת מקרקעין, ייתכן שהן מצביעות על מידה מסוימת, ולו מינימאלית, של ביקורת משפטית כלפי האיסור. להלן אתאר כמה ממחלוקות אלה.

ה. האם עבירה חמורה של בגידה ופגיעה בריבונות המדינה?

בבתי המשפט של הרש"פ התגלעה מחלוקת לגבי השאלה מה הוא סעיף החוק שלפיו יש להעמיד לדין פלסטינים שבצעו עסקאות עם ישראלים במקרקעין פרטיים. עבירה לפי סעיף 114 נתפסת על ידי כל הערכאות כעבירה חמורה יותר בעיקר בשל מיקומה בפרק של חוק העונשין הירדני שעוסק בעבירות בגידה ושיתוף פעולה עם האויב. עמדתו העקבית של בית המשפט העליון של הרש"פ כלפי נוסחו הישן של סעיף 114 (לפני תיקונו בשנת 2014) הייתה שהעבירה הגלומה בו היא עבירה חמורה של בגידה ושל פגיעה בריבונות או בבעלות המדינה במקרקעיה ועל כן אין היא מכוונת לאיסור על עסקאות במקרקעין בבעלות פרטית.¹⁰⁸ את קביעתו זו נימק כהאי לישנא:¹⁰⁹

מסירת הקרקעות או הניסיון למוסרן לצורך סיפוח הוא האפשרות העומדת לרשות הצד המנצח במלחמה בינלאומית לספח את שטחו של היריב או אזור ממנו, כפי שעשתה צרפת באלג'יריה ב-1830 וכפי שעשתה גרמניה לאחר ניצחונה על צרפת ב-1870, כשסיפחה את אלזס ולורין לשטחה [...] מכאן, ברור שהזכויות [הנמכרות – ח.ז.] צריכות להיות שייכות למדינה ולא ליחידים או לחברות ומוסדות, כלומר, תחום ההגנה העונשית כולל את קרקעות המדינה ואת זכויותיה ואין מקום להחיל את הוראות סעיף 114 לחוק העונשין.

בהתאם, סבר בית המשפט העליון כי יש לזכות נאשמים שיוחסה להם מכירה של מקרקעין פרטיים מעבירה לפי סעיף 114 לחוק העונשין, אך, לצד עמדתו זאת, הנחה את הערכאות שמתחתיו להרשיע את הנאשמים בעבירות נוספות לפי חוק החרם על ישראל או לפי סעיף 127 לחוק העונשין, שכאמור לעיל¹¹⁰ נחשבות קלות יותר, תוך שהוא מנמק גם כאן את הלגיטימיות של ההרשעה בקשר שבין מפעל ההתנחלות לבין כוונת ישראל לספח שטחים לריבונותה.¹¹¹

¹⁰⁸ ע"פ 116/2010, לעיל ה"ש 35, בעמ' 6; ע"פ 1/2010 ג.ע.א. נ' התביעה הכללית (בית המשפט העליון) (12.4.2010), https://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_CASS/Criminal/2010-04-12/1_2010.pdf; ע"פ 108/2009 א.ט.ד. נ' התביעה הכללית (בית המשפט העליון) (12.4.2010), https://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_CASS/Criminal/2010-04-12/108_2009.pdf.

¹⁰⁹ ע"פ 116/2010, לעיל ה"ש 35, בעמ' 6.

¹¹⁰ ראו לעיל ה"ש 38 וטקסט סמוך לה.

¹¹¹ ראו לעיל ה"ש 102 וכן שאר האסמכתאות לעיל בהע' 108.

עם זאת עמדתו זאת של בית המשפט העליון הולידה ביקורת חריפה בערכאה הכפופה לו.¹¹² בשנת 2010 קיבל בית המשפט העליון את ערעורם של נאשמים שהורשעו בעבירה לפי סעיף 114 בשל ניסיון למכירת כ- 300 דונם באזור גוש עציון ליהודים, והשיב את התיק לבית המשפט לערעורים בירושלים כדי שימיר את סעיף ההרשעה לעבירה של איסור עסקאות מסחריות עם האויב, (לפי סעיף 127 לחוק העונשין).¹¹³ בית המשפט לערעורים בירושלים (היושב ברמאללה), בהרכב שופטים שונה, שב ודחה את הערעור (קרי אישר את עונש המאסר בן שמונה השנים שנגזר על הנאשמים)¹¹⁴ אך סרב לשנות את סעיף ההרשעה תוך שהוא טוען כי פרשנותו של בית המשפט העליון היא בגדר "איג'תיהאד" (اجتهاد), קרי יצירת הלכה חדשה באמצעות פרשנות, וחורגת מלשונו המפורשת של החוק ומסמכותו של בית המשפט.¹¹⁵ בית המשפט לערעורים עמד על דעתו כי יש מקום להרשיע את הנאשמים דווקא בעבירה לפי סעיף 114 לחוק העונשין שעניינה עסקת מקרקעין ואין מקום להרשיעם בעבירה לפי סעיף 127 לחוק העונשין אשר לטעמו עניינה רק עסקאות במיטלטלין ובכספים.¹¹⁶ בהזדמנות זו הניח בית המשפט לערעורים תשתית מנומקת לתפיסתו לפיה גם עסקאות מקרקעין של פרטים הם בגדר פגיעה בריבונות:¹¹⁷

[...] כל הקרקעות הנרכשות מהפלסטינים באמצעות לקוחות ומתווכים בגדה המערבית אינן רשומות כנכסים בודדים של יהודים, אלא רשומות על שם אחת מהסוכנויות הרשמיות הישראליות [...] לכן הרכישות נעשות לטובת המדינה הכובשת ולא לטובת אזרחיה. כל הקרקעות שנמכרות או מנסים למכור מיועדות להקמת התנחלויות, שעליהן נבנו ההתנחלויות, אם כי מכירות, הסכמים וחוזים אלו בטלים לחלוטין מכיוון שהחוק הבינלאומי והנורמות הבינלאומיות אוסרים על הכוח הכובש לקנות או להחרים כל אדמה במדינה הכבושה. קיימת החלטה בבג"ץ הישראלי מיום 22.10.1979, שהחליטה לבטל את ההחרמה של עשרות דונמים מקרקעות פלסטיניות לטובת הקמת ההתנחלות אלון מורה. עקב כך ממשלת ישראל השקיעה סכום של מיליון ומאתיים אלף דולר לטובת רכישת מאה דונם בצמוד לקרקעות שהוחרמו באמצעות מתווכים ערבים, על מנת לעקוף את החלטת בג"ץ לצורכי הקמת דיור עבור המתנחלים שפוננו על פי החלטת בית המשפט העליון.

¹¹² יצוין כי מבנה מערכת המשפט הרש"פ מושפע מאוד ממערכת המשפט במצרים והיא בעלת קווים דומים למבנה של מערכות משפט קונטיננטליות שבהן יש פחות משקל לעקרונות התקדים המחייב. למקורות ההשראה המצריים של המבנה החוקתי של הרש"פ ראו Nathan J. Brown, *Constituting Palestine: The Effort to Write a Basic Law for the Palestinian Authority*, 54 THE MIDDLE EAST JOURNAL 25, 33, (2000) 35-37. ניתוח מעמיק יותר של מבנה מערכת המשפט של הרש"פ ומערכת היחסים בין ערכאותיה השונות חורג ממסגרתה של רשימה זאת.

¹¹³ ע"פ 18/2010 (בבית המשפט העליון) ר.ע.ץ. נ' התביעה הכללית 4 - 7 (14.4.2010), http://muqtafi2.birzeit.edu/pdf/cj/WB_CASS/Criminal/2010-04-14/18_2010.pdf; ע"פ 118/2008 - 21.12.2009, לעיל ה"ש 91, בעמ' 4 - 7 (בבית המשפט לערעורים בירושלים).

¹¹⁴ ראו גם לעיל טקסט סמוך לה"ש 44.

¹¹⁵ ע"פ 118/2008 - 16.9.2010, לעיל ה"ש 44, בעמ' 24.

¹¹⁶ שם, בעמ' 20.

¹¹⁷ שם, בעמ' 21 - 22.

ישנה אסטרטגיה שיטתית של מדיניות הכיבוש לנוכחות של גושי התנחלויות גדולים במטרה להשתלט על שטחים פלסטינים חדשים ולהרחיב ולגבש את הגבולות של מה שנקרא מדינת ישראל. אסטרטגיה זו נשמרה לאחר כיבוש הגדה המערבית, רצועת עזה, רמת הגולן ומזרח ירושלים, בנוסף למספר קריטריונים מדיניים אסטרטגיים, קרי שליטה בקרקעות הפלסטיניות באמצעים שונים, לרבות רכישת קרקעות במרמה והונאה לקראת סיפוחן באופן חלקי או מלא למדינת ישראל.

ההתמקדות הייתה בהתנחלויות היהודיות בגושי התנחלויות גדולים (אריאל וגוש עציון, מעלה אדומים ואחרות), על בסיס חיבור/הפרדה, כלומר חיבור ההתנחלויות זו לזו והפרדה בין האזורים, הקהילות, הערים והכפרים הפלסטינים אלה מאלה. יש הסכמה בין ממשלות הכיבוש לדורותיהן לספח את הגושים הללו למדינה הכובשת.

הגושים הללו מהווים מכשול בפני הקריאה למשא ומתן הפלסטיני-ישראלי, מפני הקמת מדינה פלסטינית עצמאית ורציפה מבחינה גיאוגרפית ומפני זכות בני העם להגדרה עצמית, שכן שטח ההתנחלויות מייצג 42% מאזור הגדה המערבית.

[...] [נוסח סעיף 114 – ח.ז.] מכוון לכך שניתוק חלק מהקרקעות הפלסטיניות לשם מסירתן לישראלים, יפנה אותן לטובת ההתנחלות, ומכאן הפגיעה בריבונות הפלסטינית ובביטחון הלאומי הערבי, שהרי קרקעות אלו הן קרקעות ערביות לפני שהיו פלסטיניות [...] זוהי אחת העבירות החמורות ביותר המשפיעות על השטח ושלמות המדינה [...] מטבעה נכללת בקטגוריה של פשעי בגידה חמורים ביותר אשר עונשם מגיע לכדי עונש מוות.

התפיסה המשתקפת מעמדת בית המשפט לערעורים משקפת נאמנה את העמדה המדינית של הרש"פ ורואה את המכירות הפרטיות חלק ממדיניות מכוונת של מדינת ישראל לסיפוח שטחים שהיא תובעת ריבונות בהם. לא פלא אפוא שהתובע הכללי של הרש"פ היה שבע רצון מפסיקה זאת ופרסם בעקבותיה הצהרה, אשר פורסמה גם ב"הארץ", אשר לפיה פסק הדין, שמשקף "גיבוש של העיקרון המשפטי הקודם", נועד "להגן על הפרויקט הלאומי הפלסטיני להקמת מדינה פלסטינית עצמאית".¹¹⁸

בית המשפט העליון אמנם לא זנח את גישתו וחזר עליה שוב גם בשנת 2012¹¹⁹ אך בסופו של דבר תוקן נוסחו של סעיף 114 בשנת 2014, החמיר את עונשה של העבירה ואף הבהיר במפורש את תחולתה על עסקאות מכירה והשכרה, שמטיבן מתרחשות במקרקעין פרטיים.¹²⁰ יצוין כי גם לאחר תיקון החוק שמר בית המשפט העליון אמונים לעמדתו ככל הנוגע לכתבי אישום שהוגשו לפני תיקונו. בהחלטה משנת 2019, קיבל בית המשפט העליון את ערעורו של נאשם מסלפית על הרשעתו, הן בבית המשפט לערעורים ברמאללה והן בערכאה הקודמת, וזיכה אותו מן העבירה של ניסיון למכירת מקרקעין, וגם הפעם החזיר את התיק לבית המשפט קמא, תוך הותרת המערער במערער, כדי שיבחן האם מעשיו של הנאשם עולים

ראו הארץ 20.9.2010, לעיל ה"ש 41 ומען 19.9.2010, לעיל ה"ש 43.

ע"פ 116/2010, לעיל ה"ש 35, בעמ' 6.

ראו לעיל ה"ש 31 וטקסט סמוך.

118

119

120

לכדי עבירה של איסור עסקאות והתקשרויות עם ישראל לפי חוק החרם על ישראל משנת 1958.¹²¹ גם בהחלטתו זו הביע בית המשפט העליון, כהרגלו ולצד המסר המצמצם, תמיכה עניינית באיסור שלטעמו משקף את הצורך להתמודד עם "תאוות הבצע והחמדנות של האזרחים המבצעים את העבירה".¹²² בהחלטה נוספת ממרץ 2019 דחה את ערעור התביעה הכללית על זיכוי הנאשם בשתי הערכאות קמא: בית המשפט הפלילי הגבוה בחברון ובעקבותיו בית המשפט לערעורים בירושלים שדחה את הערעור על הזיכוי תוך שהוא מציין, בהסתמך על סעיף 6 לחוק העונשין, כי החמרת הענישה בתיקון משנת 2014 לא תחול על עבירות שהתבצעו לפני התיקון.¹²³ עם זאת, בהחלטות מאוחרות יותר כבר סמך בית המשפט העליון ידו על הרשעות לפי נוסחו המתוקן של סעיף 114.¹²⁴ לפי סעיף 57 לחוק העונשין 1960 כאשר נאשם מורשע בשל אותו מעשה במספר עבירות שעונשן שונה - יש לגזור עליו את העונש החמור יותר.¹²⁵ תיקון סעיף 114 מחייב את בתי המשפט להעדיף הרשעה לפי סעיף זה על פני הרשעה בעבירות שעונשן קל יותר. אף כי כל ערכאות השיפוט היו שותפות לדעה כי הפללת עסקאות מקרקעין פרטיות עם ישראלים היא מוצדקת וגם לא הייתה ביניהן מחלוקת של ממש בנוגע לעונשי המאסר שגזרו, הרי שהמחלוקת על הבדלי הסיווג של העבירה חושפת בכל זאת הבדל ולו מינורי בתפיסת חומרתה של העבירה וגם רצון של בית המשפט העליון להבהיר אותו.

ו. הפללת ניסיון שלא צלח, התיישנות ופרשנות מונחים

סוגיה משפטית נוספת שבה בית המשפט העליון של הרש"פ הקשה במעט על האפשרות להרשיע בעבירה לפי סעיף 114 לחוק העונשין נוגעת לשאלת הפללת הניסיון. נאשמים אחדים טענו בפני ערכאות הרש"פ כי השתת עונש פלילי על ניסיון שלא צלח למכירת מקרקעין לישראלים סותרת את דיני העונשין הכלליים של הרש"פ שקובעים כי אין אחריות פלילית על ניסיון כאשר הוכח שהנאשם נמנע מרצון מהשלמתה של העבירה.¹²⁶ מי שמבצעים עסקאות כאלה בדרך כלל טוענים כי לא ידעו על כך שהם מבצעים עסקה עם ישראלים וכי ברגע שהדבר נודע להם הם חזרו בהם מכוונתם למכור. המתכונת השכיחה של עסקאות כאלה באמת מנסה להסוות את היעד הישראלי של המכירה באמצעות שרשרת של העברות לפלסטינים ולחברות קש שאינן מזוהות עם ישראל או עם ישראלים.¹²⁷ קבלת הטענה של הנאשם כי חזרתו מן העסקה שוללת את אחריותו הפלילית – מצמצמת את תחולת העבירה

¹²¹ תיק 514/2019, לעיל ה"ש 35, בעמ' 1-2.

¹²² שם, בעמ' 4.

¹²³ ע"פ 540/2018 (בית המשפט העליון) התביעה הכללית נ' כ.א. (חברון) (3.3.2019), <https://maqam.najah.edu/judgments/5695>.

¹²⁴ ראו למשל ע"פ 406/2021, לעיל ה"ש 92, בעמ' 4-5; ע"פ 5/2022 ב.ת.ר.ע. (סלפית) נ' התביעה הכללית (14.2.2022), <https://maqam.najah.edu/judgments/8218>.

¹²⁵ ע"פ 116/2010, לעיל ה"ש 35, בעמ' 10 וכן לאחרונה ע"פ 167/2021 (בית המשפט העליון) התביעה הכללית נ' ר.ס. 3 (2.2.2022).

¹²⁶ ס' 69 לחוק העונשין 1960, לעיל ה"ש 23.

¹²⁷ ויניצקי, לעיל ה"ש 19, בעמ' 80-81.

ואת היסוד ההרתעתי שאותו בקשה הרש"פ להשית על בעלי מקרקעין באמצעות הפללת ניסיון מכירה, שכן היא מאפשרת לנאשמים להתנער מהעסקה לאחר חשיפתם. הפסיקה ברש"פ נדרשה לסוגיה זו כמה פעמים. בפברואר 2021 דחה בית המשפט העליון ערעור של התביעה הכללית על זיכוי של שני נאשמים מעבירה לפי סעיף 114 וקבע, על בסיס עקרונות כלליים של דיני העונשין, כי לשם הפללת ניסיון לפי סעיף זה חייבים להתקיים שלושה תנאים מצטברים: התחלת ביצוע הפשע, כוונה פלילית ואי השלמת הפשע מסיבות שאינן בשליטת העברין.¹²⁸ הנאשמים במקרה זה היו שני עובדים של קבלן ישראלי בביתר עילית שהעבירו לקבלן מסמכי בעלות של דודו של אחד מהם בקרקע שנמצאת בתוך היישוב. התביעה טענה שהמטרה הייתה מכירת הקרקע, אך הנאשמים דבקו גם בחקירותיהם בטענה שהמטרה שלשמה פעלו הייתה לקבל אישור לכניסה ברכב ליישוב. בית המשפט קבע כי אחד מהם רק מסר את המסמכים ולכן לא התקיימה אצלו כוונה פלילית ואילו השני לא הגיע לשלב של תחילת ביצוע הפשע וכל מעשיו היו בגדר מחשבה או הכנה לביצוע.¹²⁹ גם הפעם הביע בית המשפט, כהרגלו, תמיכה מהותית בחשיבות האיסור הגלום בעבירה,¹³⁰ אך בכל זאת הפעיל שיקול דעת שיפוטי המצמצם באופן מעשי את תחולתו.

שאלת החוקתיות של הפללת ניסיון למכירת מקרקעין לפי סעיף 114 הגיעה גם לפתחו של בית המשפט החוקתי העליון של הרש"פ, אך שופטיו השתדלו להתחמק מקבלת החלטות עקרוניות בנושא. כך, למשל, בשנת 2020 בקשו שני נחקרים בחשד לעבירת ניסיון לפי סעיף 114 לחוק העונשין להורות על סגירת תיק החקירה נגדם מן הטעם שאין להפליל ניסיון שחזרו ממנו מרצון. בית המשפט החוקתי דחה את בקשתם לפרש את החוק בעניין זה מטעם דיוני ונמנע מלדון בבקשה לגופה.¹³¹ חצי שנה לאחר מכן יזמו את הפנייה שני נאשמים שבית המשפט המחוזי בקלקיליה כבר השית עליהם עונש של 15 שנות מאסר עם עבודות פרך לפי סעיף 114 הנ"ל. ערעוריהם לבית המשפט לערעורים ולבית המשפט העליון נדחו ועתה שוועו לישועת בית המשפט החוקתי באמצעות סמכותו לפרשנות הסעיף.¹³² אף הפעם דחה בית המשפט החוקתי את בקשתם וסרב להתערב בהחלטות ערכאות מוסמכות קודמות, אך ניצל את ההזדמנות כדי להסביר את חשיבותה של החקיקה בנושא¹³³ ואף קבע כי חשיבותה וההוראות המפורשות של המחוקק מצדיקים הן את העונש שנקצב לעבירה והן את הפללת הניסיון.¹³⁴

טיעון נוסף שהועלה בפני ערכאות הרש"פ עסק בסוגיית ההתיישנות. עסקאות מכירת מקרקעין נחשפות לעתים שנים רבות לאחר ביצוען. הכפפתן לכללי ההתיישנות הרגילים

¹²⁸ ע"פ 260/2020 (בית המשפט העליון) **התביעה הכללית נ' ח.ג. (חוסאן בית לחם)** 6 - 8 (10.2.2021), <https://maqam.najah.edu/judgments/7750>.

¹²⁹ שם, בעמ' 4 - 5, 8.

¹³⁰ שם, בעמ' 2.

¹³¹ בקשת פרשנות 5/2020 (בית המשפט החוקתי העליון) **חניחון נ' התביעה הכללית** (28.12.2020), ע"ר 175 86 (13.1.2021), [https://maqam.najah.edu/media/uploads/2021/02/5-](https://maqam.najah.edu/media/uploads/2021/02/5-2020_%D8%B7%D9%84%D8%A8_%D8%AA%D9%81%D8%B3%D9%8A%D8%B1.pdf)

[2020_%D8%B7%D9%84%D8%A8_%D8%AA%D9%81%D8%B3%D9%8A%D8%B1.pdf](https://maqam.najah.edu/media/uploads/2021/02/5-2020_%D8%B7%D9%84%D8%A8_%D8%AA%D9%81%D8%B3%D9%8A%D8%B1.pdf)

¹³² בקשת פרשנות 1/2021, לעיל ה"ש 105, בעמ' 67.

¹³³ ראו לעיל טקסט סמוך לה"ש 105 - 107.

¹³⁴ פרשנות 1/2021, לעיל ה"ש 105, בעמ' 74.

שלפיהן העבירה מתיישנות אם חלפו עשר שנים מיום ביצועה¹³⁵ עשויה לצמצם את תחולתו של האיסור לגבי עסקאות ישנות. באוקטובר 2016 זיכה בית המשפט לערעורים ברמאללה נאשם מאזור סלפית שבצע את המכירה בשנת 1980 בטענה שהעבירה התיישנה. בית המשפט העליון קיבל את ערעור התביעה הכללית והחזיר את התיק לבית המשפט קמא. תחילה הסביר בית המשפט העליון את הקשר בין התיישנות לבין האופן שבו מתנהלות עסקאות עם ישראלים לאמור:¹³⁶

העברת הקרקעות ליהודים (כך במקור – ח.ז.) מתבצעת באמצעות פעולות סודיות מורכבות המתחילות בתקופה ואינן מתגלות אלא לאחר זמן רב וזאת כדי להסתיר את מאפייני הפשע כגון מהות האירוע, זיוף ועוד.

לאחר מכן קבע, ברוב דעות, כי, בשל הטעם האמור, אין מקום למנות בתקופת ההתיישנות את פרק הזמן שבו הכיבוש הישראלי היווה "אחד מהמכשולים הפיזיים והמשפטיים המעכבים את החלת חוק ההתיישנות ואשר מנעו מבתי המשפט לפעול"¹³⁷ וכי "על תיקים של העברת קרקעות לישראלים לא חלה התיישנות [...] מדובר בפשע מתמשך המשפיע על הביטחון, המולדת, הקרקע והריבונות."¹³⁸

שאלה נוספת שהועמדה לדיון משפטי היא השאלה האם ישראל היא מדינת אויב, שהרי מדינת ישראל אינה מוזכרת במפורש בחוק האוסר עסקאות עם מדינה "זרה" או מדינת "אויב". כמו כן לא נאסר בחוק במפורש על מכירת מקרקעין ליהודים אלא לאזרחים ובני הלאום של מדינת אויב. האם אפוא מכירת מקרקעין לערבים פלסטינים, אזרחי הרש"פ או אזרחי ישראל, מהווה עבירה? אכן, עולם המושגים הפלסטיני המסורתי רואה בישראל אויב.¹³⁹ האם תפיסה זו לא השתנתה עם חתימת הסכמי אוסלו והקמת הרש"פ? שאלה זו הועמדה לפרשנותו של בית המשפט החוקתי העליון של הרש"פ אשר פסק בבירור, אם כי מבלי לנקוב בשמה של ישראל או לאומם של אזרחיה, כי מדינה "זרה" היא "מדינה שאינה פלסטינית, יהא טיבה, אשר יהא"¹⁴⁰ כי בהתאם "כל גריעה מזכויות פרטיות או ציבוריות של פלסטינים על חלק מהאדמה הפלסטינית היא פשע"¹⁴¹ וכי הגדרת "מדינת אויב" עומדת בעינה כל עוד לא נחתם הסכם שלום סופי בעוד "ההסכמים החתומים הם הסדרים זמניים שיש לסיים אותם בהסכם שלום כדי לתת זכויות לבעליהם ולסיים את מצב המלחמה."¹⁴² עוד הוסיף בית המשפט כי איסור המכירה ל"כל אחד מאזרחיה או נתיניה" של מדינת אויב הוא מונח רחב שחל גם על אזרחים או נתינים ממוצא פלסטיני.¹⁴³ לטעמו של בית המשפט החלת החוק על עסקאות עם אזרחים ממוצא פלסטיני היא אמצעי זהירות שנקט המחוקק משום

¹³⁵ ס' 12 לחוק סדרי הדין הפליליים, לעיל ה"ש 90.

¹³⁶ ע"פ 418/2016, לעיל ה"ש 103, בעמ' 3.

¹³⁷ שם, בעמ' 4.

¹³⁸ שם, בעמ' 5.

¹³⁹ ס' 3 לחוק העונשין המהפכני, לעיל ה"ש 50.

¹⁴⁰ בקשת פרשנות 1/2021, לעיל ה"ש 105, בעמ' 75.

¹⁴¹ שם, שם.

¹⁴² שם, שם.

¹⁴³ שם, שם.

"ששמירה על הקיום החברתי דורשת פעמים רבות (הפללת-ח.ז.) התנהגות שהיא צעד בדרך המובילה לפגיעה או זהירות בנוגע לאנשים הקשורים לאותן מערכות יחסים".¹⁴⁴

סיכום

המסקנה העולה מרשימה זו היא חד משמעית – קיים ברש"פ איסור פלילי מפורש הן על ביצוע עסקאות מקרקעין פרטיות עם אזרחי ותושבי ישראל, יהודים כלא יהודים, והן על ניסיון לביצוע עסקה כזאת. העונש הצפוי בדרך כלל בגין הפרת איסור זה הוא עונש מאסר עם עבודות פרך שיכול לנוע בין חמש עד חמשה שנות מאסר, במקרה שהעסקה לא נשלמה, למאסר עולם – אם נשלמה. במקרים יוצאי דופן ונדירים צפוי גם עונש מוות המושת על ידי בית דין צבאי, אף כי עד כה לא הוצא לפועל עונש כזה באופן רשמי. סכנת מוות או פגיעה חמורה בגוף אכן מרחפת באופן מתמיד על חשודים בהפרת האיסור שכן הן רשויות הרש"פ והן הציבור הפלסטיני רואים בהפרת האיסור דבר פסול העולה כדי בגידה. קיימות עדויות לכך שחקירת חשודים בעבירה על ידי רשויות הבטחון הפלסטיניות הובילה במקרים בודדים למוות או היעלמות של חשודים. רשויות הרש"פ מתכחשות לכך ואף גורסות פומבית כי מי שמוכר מקרקעין ליהודים ראוי לעונשים חמורים ביותר. טענות לאלימות בחקירות גופי הבטחון נדחות ולא ידוע על חקירות והעמדות לדין של אנשי בטחון בגין אלימות כלפי נחקרים כאמור.

מספר ההעמדות לדין בגין עבירות שמפלילות ניסיון לכריתת עסקאות עם ישראלים הגיע בתקופת שלטונו של מחמוד עבאס לעשרות, היקף ששיקף, לפחות בשנת 2018, יותר משלושה אחוזים מכתבי האישום שהוגשו בגין עבירות חמורות. בתי המשפט של הרש"פ מצדיקים עניינית את האיסור ואף גוזרים את דינם של נאשמים לתקופות מאסר, שרובן נופלות מעשר שנים אך לעתים מגיעות גם ל 15 שנים ולמאסר עולם. מעת לעת יש גם זיכויים. נראה כי המערכת השיפוטית הפלסטינית הפנימה לחלוטין את ההנמקות המדיניות לאיסור מכירת מקרקעין לישראלים והיא רואה בו כלי לגיטימי במאבק על גבולות המדינה הפלסטינית וריבונותה. על אף הזדמנויות רבות שנקרו לפתחם של בתי המשפט של הרש"פ לבקר את האיסור, הם לא הביעו מעולם ספק כלשהו לגבי מידת ההתאמה של איסור פלילי כזה לעקרונות יסוד של משפט חוקתי ואזרחי במדינה דמוקרטית כגון חופש הקניין, חופש החוזים או הזכות לשוויון. לא מצאתי גם כל רמיזה לאפשרות שנרמזה על ידי בית המשפט העליון בישראל לפיה איסור כזה עשוי להיות נגוע, לכל הפחות, ב"ניחוח גזעני".¹⁴⁵ לעתים בתי המשפט נוטשים את המינוח המשפטי היבש האוסר מכירה ל"אויב" או ל"זר" ומשתמשים בטרמינולוגיה המתארת את העבירה כמכירה ל"יהודים".¹⁴⁶ הפסיקה של הרש"פ אינה מסתייגת מהפללת עסקאות שנעשו בתחומי גושי התנחלויות או אף בירושלים. היא גם לא סבורה שהאיסור סותר את קיומם של ההסכמים המדיניים בין ישראל לרש"פ. עם זאת, ניתן לראות ניצנים של ביקורתיות כלפי האיסור בעמדות המבקשות להמעיט בחומרתה היחסית של העבירה או למלט ממנה מעשי הכנה. נטייה זו, אשר לעתים רחוקות מובילה לזיכוי

144 שם, שם.

145 פרשת רגבים, לעיל ה"ש 19, בפס' 11 לפסק דינה של השופטת ברוך.

146 ראו הטקסט הסמוך לעיל לה"ש 136 וכן ע"פ 118/2008 – 21.12.2009, לעיל הע' 91, בעמ' 7 (משתמשים במינוח "ניסיון מסירתה ליהודים" (בערבית "محاولة تسريبها لليهود").

נאשמים, הייתה שנויה במחלוקת גם בקרב השופטים, אך נראה שהיא פחתה בעקבות תיקון החקיקה משנת 2014 שהחמיר מפורשות את היקף העבירה ואת חומרת עונשה. כאשר תשוב ותיטען בעתיד בפני קובעי המדיניות בישראל או בפני בית המשפט העליון וערכאות אחרות בישראל הטענה לפיה "ישנם תושבים פלסטינים המעוניינים למכור את זכויותיהם במקרקעין, אך אינם עושים כן בשל איסורים החלים עליהם בהקשר זה" ניתן יהיה הפעם להביא בפניהן "נתונים כלשהם [...]. באשר לתופעה"¹⁴⁷.

---

¹⁴⁷ פרשת חוק ההסדרה, לעיל ה"ש 1, בפס' 62 לפסק דינה של השופטת חיות.